İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL TASARIM KRİTERLERİ ÇERÇEVESİNDE GELENEKSEL VE ÇAĞDAŞ ŞEHİRLERDE (EKO-ŞEHİRLER) KAMUSAL MEKANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cem AYIK

Anabilim Dalı : Disiplinlerarası

Programı : Kentsel Tasarım

Tez Danışmanı: Yard.Doç.Dr. A. Senem DEVİREN

MART 2011

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL TASARIM KRİTERLERİ ÇERÇEVESİNDE GELENEKSEL VE ÇAĞDAŞ ŞEHİRLERDE (EKO-ŞEHİRLER) KAMUSAL MEKANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cem AYIK
(519071006)

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : **20 Aralık 2010**
Tezin Savunulduğu Tarih : **18 Mart 2011**

Tez Danışmanı : **Yard.Doç.Dr. A. Senem DEVİREN (İTÜ)**
Diğer Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Orhan HACIHASANOĞLU (İTÜ)**
Yard.Doç.Dr. H. Lütfü KAHVECİOĞLU (İTÜ)

MART 2011

Aileme,

ÖNSÖZ

Başta Prof. Dr. Orhan HACIHASANOĞLU ve Yard.Doç.Dr. A. Senem DEVİREN olmak üzere bana yardımcı olan İstanbul Teknik Üniversitesi öğretim üyelerine ve tezimi hazırlarken sonsuz sabır ve katkılarından dolayı bana hep destek olan annem Özay AYIK'a teşekkür ederim.

Mart 2011

Cem AYIK

(Şehir Plancısı)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ ..... **v**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
KISALTMALAR ..... **ix**
ÇİZELGE LİSTESİ ..... **xi**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **xiii**
ÖZET ..... **xv**
SUMMARY ..... **xvii**
1. GİRİŞ **1**
1.1 Konunun Önemi 1
1.2 Çalışmanın Amacı Kapsamı ve Yöntemi 2
2. KAMUSAL MEKANLA İLİŞKİLİ KAVRAMLAR **3**
2.1 Kamusal Mekan Yarı Özel Mekan ve Özel Mekan 3
2.2 Kamusal Mekanda Sürdürülebilirlik 6
2.2.1 BREEAM'in Anlamı ve Amacı 8
2.2.2 LEED'in Anlamı ve Amacı 8
2.2.3 DGNB'nin Anlam ve Amacı 9
2.3 Tarihten Bugüne Kamusal Mekanlar 10
2.3.1 Antik Dönem'de Kamusal Mekanlar 10
2.3.2 Yunanistan'dan Roma'ya Kamusal Mekanlar 12
2.3.3 Orta Çağ'da Kamusal Mekanlar 14
2.3.4 Rönesans ve Barok'ta Kamusal Mekanlar 15
2.3.5 Modernizm ve Gerisi: Pozitif ve Negatif Kentsel Mekanlar 17
2.3.6 Geçmişteki Kamusal Mekanlar Üzerine Sosyal Eleştiri 18
2.3.7 Pozitif Kentsel Mekana Dönüş 19
2.3.8 Kompleks Kentsel Mekana Dönüş 20
2.3.9 Endüstri Devrimi'nden Önce Kamusal Mekanlar 21
2.3.10 Endüstri Devrimi'nden Sonra Kamusal Mekanlar 22
2.4 Avrupa Şehirlerinden Kamusal Mekan Örnekleri 23
2.4.1 Rathausplatz St. Pölten Avusturya 23
2.4.2 Cà Pesaro Venedik İtalya 25
2.4.3 Lyon 26
2.4.4 Strasbourg 28
2.4.5 Zürih 31
2.4.6 Viyana 32
2.4.7 Valensiya 34
3. EKO-ŞEHİRLER ve EKO-ŞEHİRLERDE KAMUSAL MEKANLAR **37**
3.1 Eko-Şehir Tanımı 37
3.2 Eko-Şehirlerin Geleceklerinden Beklenenler 40
3.3 Sanayileşme ile Değişen Dünya ve Yeni Arazi Kullanımı 40

3.4 Öngörülmüş Şehirler ve Değişen Arazi Kullanımı ile Şekillenen Yeni Kamusal Mekan Anlayışı 43
3.4.1 Jacque Fresco'nun Gelecekteki Şehirleri Üzerine 43
3.4.2 William J. Mitchell'in Gelecekteki Kamusal Mekanların Elektronik Agoralarla Nasıl Biçimleneceği Üzerine 50
4. GELENEKSEL ve ÇAĞDAŞ ŞEHİRCİLİK ANLAYIŞIYLA YARATILMIŞ İKİ AVRUPA YERLEŞİMİNİN KAMUSAL MEKANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI STUTTGART ve FREIBURG VAUBAN 53
4.1 Stuttgart Tarihi 54
4.1.1 Orta Çağ'da (1500'e kadar) Stuttgart 55
4.1.2 1500-1800'lerde Stuttgart 55
4.1.3 1800 ve Sonrasında Stuttgart 56
4.1.4 İkinci Dünya Savaşı'nda (1939-1945) Stuttgart 58
4.1.5 Stuttgart'ta Savaş Sonrası Yeniden İnşaa 59
4.2 Stuttgart Kent Merkezi Arazi Kullanımı 59
4.3 Freiburg Tarihi 66
4.4 Freiburg Vauban Projesi 68
4.4.1 Projenin ana hedefleri 71
4.4.2 Finansal veriler 72
5. SONUÇ VE ÖNERİLER 73
KAYNAKLAR 77

KISALTMALAR

BREEAM **:** BRE Environmental Assessment Method
DGNB **:** Deutsche Gesellshaft für Nachhaltiges Bauen
LEED **:** Leadership in Energy and Environmental Design

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 3.1 : Ekoşehir Silüeti (Register, 2006). 38
Çizelge 3.2 : Ekoşehirde bir meydan ve çevresi (Register, 2006). 41
Çizelge 3.3 : Ekoşehirde bir örnek ulaşım (Register, 2006). 42
Çizelge 3.4 : Fresco'nun Dairesel Kent modeli (Fresco, 2007). 46
Çizelge 3.5 : İçe kapanık modeller (Fresco, 2007). 46
Çizelge 3.6 : Minimum alan kaybı sağlayan yüksek katlı modeller (Fresco, 2007). 47
Çizelge 3.7 : Prefabrike istenildiği zaman istenildiği parçası değiştirlilebilen (sağda) modeller (Fresco, 2007). 47
Çizelge 3.8 : Eklemlenebilir Modeller (Fresco, 2007). 48
Çizelge 3.9 : Çeşitli rezidans örnekleri (Fresco, 2007). 48
Çizelge 3.10 : Şehiler arası ulaşımı sağlayacak hızlı ulaşım modelleri (Fresco, 2007) 48
Çizelge 3.11 : Marinşehirler (Fresco, 2007) 49
Çizelge 3.12 : Copely Meydanı Parkı (Boston) etrafındaki konser alanı olarak da kullanılan yeşil kamusal alan ve ortada Trinity Kilisesi (Url-18). 51
Çizelge 4.1 : Sürdürülebilir ve yaşanabilir bir kent için kamusal alanda olması gerekenler. 54

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : LEED değerlendirme ve puantaj cetveli (Url-10) 9
Şekil 2.2 : Atina Akropolisi (Carmona ve diğ., 2008: 24)..... 11
Şekil 2.3 : Atina'da agora (Carmona ve diğ., 2008: 25)..... 13
Şekil 2.4 : Roma İmparatorluk Forumu (Carmona ve diğ., 2008: 25)..... 13
Şekil 2.5 : **A**ssisi'deki (İtalya) Orta Çağ rüzgar esebilen sokak (Carmona ve diğ, 2008: 25). 15
Şekil 2.6 : Michelangelo'nun Roma'daki Rönesans Piazza del Campidolio'su (Carmona ve diğ., 2008: 26). 16
Şekil 2.7 : Kilise ve Pazar alanı ile Covent Garden Piazza, 1751, Londra (Carmona ve diğ.,2008: 27) 17
Şekil 2.8 : St. Pölten Rathausplatz'ın önceki durumundan bir görünüm (Podrecca, 2004). 24
Şekil 2.9 : Akaşama doğru St. Pölten Rathaus ve meydanı ve su öğesi (Podrecca, 2004) 24
Şekil 2.10 : Yapının içinden görünüm (Podrecca, 2004)..... 25
Şekil 2.11 : Yapının orta avlusundan görünümler (Podrecca, 2004)..... 26
Şekil 2.12 : Lyon kent meydanı (Cem AYIK Arşivi 2009)..... 27
Şekil 2.13 : Lyon kent merkezindeki meydan Place de la République'de su öğesi (Cem AYIK Arşivi 2009)..... 27
Şekil 2.14 : Lyon'da bir nehir kıyısı rekreatif alan düzenlemesi (Cem AYIK Arşivi 2009). 28
Şekil 2.15 : Gare de Strasbourg (Cem AYIK Arşivi 2009). 29
Şekil 2.16 : Stasbourg Tren İstasyonu iç mekan görüntüsü (Cem AYIK Arşivi 2009). 30
Şekil 2.17 : Strasbourg'da bir yerel tren hattı durağı (Cem AYIK Arşivi 2009). 30
Şekil 2.18 : Strasbourg'ta bir tramvay hattı (Cem AYIK Arşivi 2009)..... 31
Şekil 2.19 : Stadelhofen istasyonu, Zürih (Cem AYIK Arşivi 2009)..... 32
Şekil 2.20 : Rathaus, Viyana (Cem AYIK Arşivi 2009). 33
Şekil 2.21 : Hundertwasserhaus, Viyana (Cem AYIK Arşivi 2009). 33
Şekil 2.22 : Kahlenberg'den görünüm. Tuna Nehri ve Viyana yerleşimi (Cem AYIK Arşivi 2009). 34
Şekil 2.23 : Eski kent merkezi sokaklarından çeşitli görünümler (Cem AYIK Arşivi 2009). 35
Şekil 2.24 : Calatrava'nın Bilim ve Sanat Sarayı (üstte), su altı müzesi ve çevresi(altta) (Cem AYIK Arşivi, 2009)..... 35
Şekil 4.1 : Schloss Solitude ve çevresi yerleşim planı (Cem Ayık Arşivi 2008). 56
Şekil 4.2 : Hohenheim Ünivesitesi'nin yanındaki Hohenheim Parkı (Cem AYIK Arşivi, 2008). 57
Şekil 4.3 : Hohenheim Parkı planı (Cem AYIK Arşivi 2008)..... 57
Şekil 4.4 : Hohenheim Park'taki Hohenheim Sarayı (Cem AYIK Arşivi 2008)..... 58
Şekil 4.5 : Stuttgart kent merkezi arazi kullanımı 60
Şekil 4.6 : Schloss platz (Cem AYIK Arşivi 2008)..... 62

Şekil 4.7 : Schlossplatz ortasından bir görünüm (Cem AYIK Arşivi 2009). 63
Şekil 4.8 : Schlossplatz meydanından Marienplatz'a doğru bir görünüm (Cem AYIK Arşivi 2008)..... 64
Şekil 4.9 : Stuttgart Sanat Müzesi ve çevresi (Cem AYIK Arşivi 2008). 64
Şekil 4.10 : Sanat Galerisi ile Königsbau (sağ alt) arası kamusal mekanlar (Cem AYIK Arşivi 2008)..... 65
Şekil 4.11 : Yüksek katlı banliyöleşme yapısına bir örnek olarak Asemwald (Cem AYIK Arşivi 2008)..... 65
Şekil 4.12 : Asemwald ve çevresindeki rekreatif ve dini alanlar (sol üst) (Cem AYIK Arşivi 2008)..... 66
Şekil 4.13 : Freiburg-Vauban Yerleşim Planı (Url-13). 70

SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL TASARIM KRİTERERİ ÇERÇEVESİNDE GELENEKSEL VE ÇAĞDAŞ ŞEHİRLERDE (EKO-ŞEHİRLER) KAMUSAL MEKANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI

ÖZET

Sürdürülerbilirlik son yılların en çok üzerinde durulan konusudur. Kıt kaynakların kullanımı ve verimli yönetimi üzerine sosyo-ekonomik, politik dallarda yeni araştırmalar yapılmaktadır. Ürün üretiminde ve seçimindeki bu gelişim mimari ölçekte gerek malzeme seçiminde ve kullanımında gerekse tasarımda çevresel verilerin artık daha çok göz önüne alınmasından dolayı mimaride farklı bir sürecin başladığını vurgulamaktadır. Son dönem mimari projeler Solar Kent, Eko-Şehir, Pasif Ev gibi isimler altında yeni konseptlerle kullanıcılara sunulmaya çalışılıyor. Her ne kadar burada kent terimi geçmiş olsa da aslında bütüncül ve sürdürülebilir bir anlayıştan ziyade alınan kararlar ve uygulamalar yapı ölçeğinde kalmaktadır.

Kamusal mekanlar ise bu durumdan en çok etkilenen mekanlar olmaktadır. Sadece kentte değil kırsal alanda da yaşayanları etkileyen yeni bir süreç ve yeni kamusal alan ve kamusal mekan anlayışları ve konut dışında gelişen günlük hayatta farklı sosyal ilişkilerin yaşanacağı yeni bir dönem başlamaktadır.

Bu tezin birinci bölümünde kamusal mekan ve kamusal mekanla ilişkisi bulunan geçmişten günümüze etkileşimde olduğu ve olacağı terimler öncelikli olarak açıklanmaya çalışılacaktır.

İkinci üçüncü ve dördüncü bölümlerde bir nirengi noktası alınan Endüstri devrimi ve sonrası kamusal mekanların tarihi ve bugünü incelenerek nasıl bir değişim içine girildiğinden, bu değişimlerin nedenlerinden ve yan etkilerinden bahsedilecektir. Ayrıca yeni kent anlayışında Ekoşehir ve dünyadaki örnekleri olan seçilmiş Freiburg Vauban ve yine İkinci dünya savaşından büyük yıkımlarla çıkıp yeniden yapılaşmaya gitmiş Stuttgart şehrinde kamusal mekanlar incelenerek Bauhaus ekolünün çıktığı Almanya örneği üzerinden kamusal mekan değişimleri matrikslerle incelenecektir.

COMPARISON OF TRADITIONAL AND CONTEMPORARY CITY (ECO CITY) PUBLIC REALMS WITHIN SUSTAINABLE URBAN DESIGN CRITERIA

SUMMARY

Sustainability is the most popular subject of recent years. Usage of insufficient resources and management of them form a view of social economic and political branches, huge heap of investigation and innovation have been on search. Due to this new material choice new production methods and management in architecture and new architectural design, it is emphasized new era started for architecture. Recent projects serves under names of Solar City, Eco city and Passive House to the consumers. Nevertheless it is mentioned here as city, an exact comprehensive urban design and plan can not be seen. All achievement has a break after building scale.

Public realms are the most affected places of this situation. Not only in the city also in the rural area, it has new formations and new social relations in daily life with this new era.

The main aim of the this thesis is exploring the public space notion and development of public space from antique era till today and a foresee to the future. This thesis consist of European cities public space research and new forms it in ecocities to understand how public space was formed and is formed.

In the first part of this thesis it is aimed to explain the terminology of public realm and the related subject with it since past eras till nowadays.

In second, third and fourth parts the Industrial Revolution will be taken as the milestone of public realm and the history and the future of the public realm will be handled in mean of interaction with its surround. What was the adverse effect and how was it solved will be discussed. Also as examples of contemporary cities' public realm of world Freiburg Vauban and Stuttgart the city was destroyed after Second World War and reconstructed on historical lot in Germany where Bauhaus ecole rised up will be criticized with matrix.

1. GİRİŞ

Çağdaş kentler artık daha az enerji tüketmek ve doğal kaynakların korunumu üzerinde durdukları kadar kent estetiği ve kamusal mekanların varlığı üzerinde durmamaktadır. Internet ve gelişen teknolojiler ile insanların açık, yarı açık ve kapalı kamusal mekanlarda geçirdiği vakit azalmış yüzyüze sosyal ilişki dengeleri yok olmaya başlamıştır. Yapı ölçeğindeki gelişmeler bir sokak dokusu üzerinde dahi bir süreklilik sağlamamaktadır. Giderek tek tip planlar ya da birbirinden farklı ama yanyana uyumun bozulduğu kentsel doku dahi denemeyecek alanlar oluşmaktadır. Bu tür alanların düzenlenemesi ve yeni tasarımların estetik ve sosyo kültürel açıdan uyumu için bütüncül bir kentsel planlamanın yanında kentsel tasarım ilkelerinin belirlenmesi gerekmektedir. Küresel ölçekte alınmış sürdürülebilirlikle ilgili kararlar lokal ölçekte kentsel kimliği bozmakta ve aidiyet duygusunu da azaltmaktadır. O bölgeye has olma denilen cazibe ve çekim noktaları yaratan öğelerimiz zamanla yok olmaktadır.

1.1 Konunun Önemi

İnsanların toplayıcılıktan avcılığa, taş devrinden cilalı taş devrine bir çok yol kat etmiştir. Ağaç kovuklarında, kendilerine yaptıkları dallardan sığınma yerlerinde yaşamışlardır. Göçebeleri ise kendi geliştirdikleri çadırlarda barınmışlardır. Fakat en büyük adım göçebe hayattan yerleşik hayata geçerek tarıma dayalı üretim yapılması ile olmuştur. Kültür de yine bir ingilizce kökenli kelime olan *agriculture* (Tarım) sözcüğünden gelmektedir.

Yerleşik hayatla birlikte insanlar kendilerini o coğrafyada betimleyecek ve aidiyet dugusunu belirtecek sınırlar ve kurallar geliştirmeye, diğer yerleşmelerden kendilerini gelecekleri ile ayırmaya başlamışlardır. Mimari şüphesiz bu yerleşik hayata geçişle olmuştur. İnsanlar sadece barınmak için evler yapmamışlar, dini ibadetleri için tapınaklar, ölüleri için mezarlar da yapmışlardır. Bu birlikte yaşayışla birlikte artan nüfus köyleri, kasabaları, kentleşmeyi beraberinde getirmiştir.

Bütün bu değişimlerin günümüzü en etkileyeni ise Endüstri Devrimi'nde görülmektedir.16. yy'da Avrupa nüfusunun hızla artması ve 17.yy gelişen tarım teknolojileri ile artık köylerde çalışan sayısı azalmış ve kentlere göçler başlamıştır. 18.yy'da İngiltere'de başlayan sanayi devrimi yüzyıl boyunca bütün avrupaya yayılmış ve sömürgelerde de etkili olmuştur. Sömürgelerden bu ülkelere sanayideki iş kollarını güçlendirmek için işçiler akın etmişlerdir. Zaman içinde nüfus patlamaları yaşanmış ve kentsel merkezler sanayi merkezleri haline gelmiştir.

Kamusal mekanlar da bu durumdan etkilenmişlerdir. Kamunun elinde olan ve halka açık alanların özelleştirilmesi, satılması, kiralanması ile kullanım sıklıkları ve kullanıcı kitleleri değişmiştir. Yeşil alanların ticari alanlara dönüştürülmesi ya da fuar alanı ve benzeri adı altında biletli girilebilen alanlara dönüştürülerek hala kamusal olduğunun idda edildiği zaman zaman eski kullanıcısının tamamen ortadan kalktığı yeni kültürel etkileşimleri beraberinde getirdiği alanlara dönüşmüşlerdir. Kamusal mekanlar artık kamu yararnı gözeten değil daha çok ekonomik kaygıların giderilmeye çalışıldığı mekanlar olarak dönüştüğü görülmüştür.

1.2 Çalışmanın Amacı Kapsamı ve Yöntemi

Bu tezde Endüstri Devrimi öncesi ve sonrası kamusal mekan kullanımını inceleyerek, sürdürülebilirlik çerçevesinde yeni planlanan şehirlerde ne kadar sürdürülebilir bir gelişmenin olup olmadığı ya da kamusal mekanlarda sürdürülebilirlik kriterlerinin olup olmadığının incelemesi yapılarak Avrupa şehirleri üzerinden örneklerle bir saptama yapılmak istenmiştir. Sürüdürülebilirlik geniş bir kapsama sahip olduğu için bu tezde kamusal mekanların sürdürülebilirlikleri incelenirken genel geçer insan ihtiyaçlarının varlığı ele alınmaya çalışılmıştır. İnsanın kendini yenileme, yeniden üretme ve kendini ifade etme alanı olarak kamusal mekanların tarih içindeki değişimleri ve kullanım farklılıkları ele alınmıştır. İncelemeler doğrultusunda temel kriterler çevre ile uyum, mimari estetik değerler ve antropometrik dengeler, yaşanabilir bir tasarım, bütün bunların kıt kaynakları koruyarak nasıl daha iyi tasarlanabileceği araştırılarak örnekler üzerinden yol gösterici çözümler bulabilmek asıl hedeftir.

Bu tez hazırlanırken niteliksel yöntemlerden faydalanılmıştır. Olguların gerçek yaşamdaki bağlarını ve ilişki davranışlarını incelemede etkili olan niteliksel yöntemle derin ve kapsamlı bir araştırma yapılmasına olanak sağlanmaktadır.

2. KAMUSAL MEKANLA İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

Bu bölümde öncelikli olarak kamusal mekana ilişkin kavramlar ve kamusal mekanda sürdürülebilirlik kavramları incelenerek anlatılacak daha sonra kamusal mekanın oluşumunu daha iyi analiz edebilmek için kamusal mekanın tarih içindeki evriminden bahsedilecektir.

2.1 Kamusal Mekan Yarı Özel Mekan ve Özel Mekan

İlk defa "kamusal" kelimesi 1960 yılında Avrupa'da tartışılmıştır. Ama günümüzde süregelen birçok görüş farklılıkları yüzünden tam anlamını bulamamış ve halen tartışılan bir olgu olmaktadır.

Kamusal mekan ilk defa yazılı olarak Jürgen Hebermas'ın Kitabı "Strukturwandel der Öffentlichkeit" da ele alınmıştır. Kitabında kamusal mekanı şu şekilde ifade etmektedir: Kentin ileri gelenleri tarafından kamuoyu yaratılıp kent sorunlarının tartışılıp rasyonel çözümler bulunmaya çalışıldığı, donatılarla desteklenmiş, yaşayan bir yer ve bu sürecin geçtiği bir mekan olarak tanımlanmaktadır.

Modern şehir teorisinde kamusal mekanlar özel kişiler tarafından toplumu ilgilendiren konuların tartışıldığı, bir karara bağlandığı ve kamuoyu yaratıldığı mekanlardır (Hebermas, 2008). Spykman 1926'da kamusal mekanlardan ise şöyle söz ediyor: Şehir sakinleri sokakta, metroda, otobüste diğer yüzlerce insanla bir araya gelirler. Fakat bu kısa birliktelikler ortak fayda sağlanacak olgular üzerinden gerçekleştirilir. Çoğu kez bu birliktelik resmi sınırlar çerçevesinde gerçekleşmektedir.

Khristine F. Müller de kitabı Designs on the Public'te yine Hebermas'ın görüşünü destekleyen bir yorumla kamusal mekanları açıklamaya çalışmıştır. Kamusal mekanlara kendisinin bir karakteri olan yerler olarak bakmalıyız. Özel alanın tersine bu alanların kamusal olarak sahiplenildiğine, tamamen herkes tarafından erişilebilir ve kimsenin geri çevrilmediği yerler olduklarına inanırız. Bu alanlar kentte büyük

gruplar halinde insanların kutlamalarını, protestolarını yaptıkları, yas tuttukları yerlerdir. Bu alanlar demokratik hayatın bir parçası olarak aynı zamanda hem konuşabildiğimiz hem sesimizi duyurabildiğimiz mekanlardır. (Müller, 2007: ix)

Antropology and Sociology of Streets (1978) adlı kitabında Gloria Levitas sokak hayatı hakkında şöyle yazıyor: Sınırlarıyla sokak iç ve dışı birbirinden ayırır. Bu toplayıcı ve avcı toplumlarda var olmamaktadır. Bir etkileşim yeri olan köy bileşenleri lineer sistemde bir varış serisi olarak tanımlanamaz. Dairesel yerleşimli köylerde sokak kamusal ve özeli ayıran cok kuvvetli olmayan bir sınır olarak karşımıza çıkmaktadır (Levitas, 1978: 228).

Kamusal mekanlarda bir çok insan birbirlerini tanımadan ya da biraz tanımış olarak ve o şehrin vatandaşları olarak bir araya gelirler. Bu alanlar bu kişiler tarafından iyi ya da az bilinen, direkt bir etkileşimin olmadığı yerlerdir. Buna örnek olarak bir şoför ve yolcuların ilişkisi örnek gösterilebilir. Kendi aralarında belirli bir amaç için yolcular ve şoför bir araya gelmişlerdir. Yolculuk süresince belirli şeyleri paylaşırlar ve bitiminde bu zorunluluk kalkar. Aynı şey açık bir kamusal mekan olan parklar için de geçerlidir. Yanyana oturmasına karşın insanların birbirleri ile özel alanların olduğu gibi direkt bir bağları ve etkileşimleri yoktur ancak belirli ölçülerde birbirleri ile bir süre için etkileşimde bulunabilirler.

Ne var ki Hebermas politik baskılardan, kapital egemenlikten ve çıkarlardan arındırılmış bir yeri işaret eder. Hebermas'ın 1962 de basılmış kitabında kamusal mekan azınlıkların, göçmenlerin ve irticacıların kendilerini gösterebildikleri, çeşitliliğin görüldüğü bir alan olarak anılmaya başlanılmasından sonra anlamının yeniden tartışılmaya açıldığından bahseder. Aynı zamanda kamusal mekanın Avrupa'da sadece burjuva alanı olarak görülmesi fikri onun eleştirilmesine yol açmıştır.

Oskar Negt ve Alexander Kluge ise Hebermas'ın bu fikrini eleştirerek " kamusal mekan bir savaş dışı mücadele ile sorunların çözüm yollarının bulunduğu yer" olarak tarif edilir. Richard Sennett kitabı The Fall of Public Man'de (1977) kamusal mekanın özel ve kamusal arasındaki sorunların tartışıldığı ve çözüm yollarının arandığı ve bu olasılığın yaratıldığı, sosyal bir ağ kurulabilen batı Avrupa'daki mekan olarak tanımlamaktadır. 80'lerde askeri darbeden sonra Türkiye'de kamusal mekan kavramlarının konuşulmasından korkulmuştur. 90'larda bazı etnik gruplar

tanınmak ve toplanmak istemeleri üzerine kamusal mekan istemlerini dile getirmişlerdir.

California Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü kürsü üyesi Prof. Lyn H. Lofland 1998 basımlı The Public Realm, Exploring the City's Quintessential Social Territory adlı kitabında kamusal mekandan şöyle bahsediyor: Aynı gerçek krallıklar gibi kamusal mekanın da sadece bir coğrafyası yoktur. Bir tarihi, bir kültürü (davranış normları, estetik değerleri, tercih edilmiş zevkleri) ve bir ağ kompleksi içinde sosyal ilişkileri vardır. Tekrar gerçek krallıklarda olduğu gibi o bir objedir bir algı değil ama aynı zamanda bir fikirdir. Bazı insanlar kamusal mekanın varlığından tamamen ya da kısmen duyarsızlıktan dolayı haberdar olamayabilirler. Aynı zamanda kamusal mekanın partizan ve savunucuları olduğu gibi bir harakette bulunmayan düşman ve saldırganları ve bu yerin ziyaret edilebilirliğinden habersizler de vardır. (Lofland, L. H., 1998: xv).

Burada son kısımda bahsedilen coğrafyası, belirli bir dokuya sahip olması ve bir çevrili mekan olması eski şehir yerleşim anlayışından ileri gelmektedir. Metropollerdeki o çok farklı dokulu olma durumu, hinterlandın sınırları ve karakteristik çeşitlilik dolayısıyla bu fikir günümüzde tamamen değişmiştir. Aynı zamanda çoğu kez şehrin içinde bir çok iş gücünden insanın çalışması da bu farklı sektör ilişkilerini bir araya getiren karmaşık bir sosyal ağ kurmaktadır.

Günlük yaşam çağdaş şehirlerde büyük oranda şehir merkezlerinde geçmekte. Bu yüzden merkezler dedikodu, haber ve yaratıcı fikirlerin kol gezdiği bazen açık ve yüksek sesle ilan edildiği iş hayatının mekaniğinin kalbi olmaktadır.

Kamusal mekanın yukarıdaki sosyal anlamlarından uzaklaşıp mimari anlamına baktığımızda ise kamusal alan ve mekanın aynı kavramlar olarak ele alındığını, kamusal mekan diye tabir edilen mekanın özel mekanın dışında kalan, sokak, meydanlar, parklar, kafeler vs. olarak ele alındığı görülmektedir.

Kamusal mekanlar daha çok somut mekanlardır ve fiziksel olarak etkileşimin bulunduğu yerlerdir. Bunun tersine kamusal alanlar daha geniş bir alanı kapsayarak soyut mekanları da içine almaktadır. İnternetteki sosyal paylaşım ağları kamusal alana örnek olarak gösterilebilmektedir. Günümüzde ise kamusal alanlar hala sınır kargaşası içinde tartışılmaktadır.

Genel olarak kamusal mekan türleri kentsel alan içinde şu gruplar içerisindedir:

- Parklar
- Ulaşım noktaları
- Pazar yerleri
- Şehir merkezleri
- Sivil merkezler
- Çoklu kullanım alanları
- Üniversite kampüsleri
- Kıyılar, su kenarları
- Meydanlar

2.2 Kamusal Mekanda Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik günümüz ihtiyaçlarının karşılanarak aynı zamanda bu ihtiyaçların gelecek kuşaklarda da teminini sağlayacak gerekli politika ve stratejilerin tümüdür. NEPA (National Energy Policy Act) 1970'de hayat standartlarını insan ihtiyaçlarına göre iyileştimek ve sosyal ve ekonomik ihtiyaçların insan ihtiyaçlarıyla bir harmoni yaratacak şekilde gerçekleştirilmesi için ABD'de kurulmuştur.

Sürdürülebilir kalkınma konsepti 1881 yılında Beyaz Saray Konseyinin Çevresel Kalite raporunda şöyle bahsediliyor: Buradaki anahtar konsept sürdürülebilir kalkınmadır. Eğer ekonomik kalkınmalar uzun süre başarılı olmak istiyorlarsa, bu kalkınma gelişmekte olan ülkelerin doğal kaynaklarını doğayı koruyarak olmalıdır (Url-3).

Sürdürülebilirlik üç kümede inceleniyor. Bunlardan ilki ekoloji ve diğerleri toplum ve ekonomi. İş adamları ve politakacılar yatırımları ve gelişimleri hesaplarken çevreci olmasını göz ardı ederek, buna çoğunluka ekonomik perspektifinden ve bu başarının ne kadar uzun erimli olduğuyla ilgilenmektedirler. Toplum ise bu büyük yatırımların ve yeni fikir teknolojilerin toplum üzerine yayılımınını bu büyük ölçekte nasıl doğal kaynakların dikkatlice kullanılarak entegre edilmesiyle ilgileniyor. Bu üç politikayı birer küme olarak düşünürsek bunların kesişimleri de en uygun sürdürülebilirlik olarak tanımlanabilmektedir (Url-3).

Son yeniliklerle birlikte sürdürülebilirliğin sadece ürün üzerinden incelenmesi sorgusu oluşmaya başladı. Sürdürülebilirlik sadece doğaya duyarlı ve diğer politikaları yerine getirmiş bir ürün icra etmek değildir. Ürün kadar ürünün üretildiği safhalarda oluşan girdi ve çıktıların da sürüdürülebilir olması ile tüm bu sürecin incelenmesi artı ve eksilerinin değerlendirilmesinden sonra ancak sürdürülebilir bir ürün ve üretimden bahsedilebilir. Her zaman gönüllü kuruluşlar ve dernekler bunları kontrol edemeyebilir. Bu aşamada devlet politikalarının da değiştirilip, bu yenilikçi girişimlere göre yeni denetimler getirmesi gerekmektedir (Gaziulusoy, 2009).

David Harvey, Spaces of Hope (2000) adlı kitabında kamusal mekanlardaki sürüdülebilirlik konusuna değinerek kamusal mekanların iyileştirilmesi için özelleştirme ve sorunları üzerinde durmaktadır. Özel-Kamusal Birliktelik demek kamunun bütün riskleri alması demektir. Kamusal alanların iyileştirilmesi için yapılan özelleştirmeler bölgenin vergilerle kalkınmasını sağlarken bu alanda yaşayan halkın yapılan gelişmelerden faydalanıp faydalanamaması açısından tehlike teşkil edebilmiştir. Örneğin Baltimore'da yapılacak Ulusal Futbol Ligi turnuvaları için 1992 ve 2002 yılları arası kamusal alanın özelleştirilerek futbol sahasına çevrilmesi ve çevresel etkileri yadsınamamaktadır. Futbol turnuvası kapsamında spor faaliyetleri için çevresinde tenis ve basket kortlarının yapılması planlanmıştır; ancak bu alanlara özel sektör tekelinde olduğu için bilet alınarak girilmesi, aslında kamusal gibi görünen mekanın bu ücreti karşılayamayacak bütçedeki insanların mahrum kalmasından dolayı kamusallığı yitirilmiştir. Sürdürülebilir bir kamusallık da burada görülmemektedir (Harvey, 2000: 141).

Dünyada bazı devletlerin bazı organizasyonları devletçe tanınmış sürdürülebilir yapı sertifikaları vermektedir. Bu sertifikalar şu an itibari ile yapı ölçeğinde olmasına karşın bir planlama ve kentsel tasarım ölçeğinde bir muadili bulunmamaktadır. İlerleyen konularda bunlar ile bilgi verilerek üst ölçeklerde de nasıl bir uygulamaya gidilebileceği irdelenecektir.

Bu sertifika ve yönetmeliklerden en çok bilienenleri İngiliz BREEAM (Bre Environmental Assessment Method), BREEAM'den esinlenerek türemiş Amerikan LEED (Leadership in Energy and Environmental Design), bir diğeri ise Alman DGNB (Deutsche Gesellshaft für Nachhaltiges Bauen) sertifikalarıdır. Her sertifikanın da farklı kriter ve ölçümleri olmasına karşın, ana fikir basit olarak çevresel kaynakları minimum kullanarak yüksek isolasyonlu enerji tasarruflu yapılar

yapmaktır. Almanya bu girişimi Amerika'dan daha önce gerçekleştirmiş ve bunun detayları da inceleme kriterlerinde görülmektedir. Günümüzde ABD polikasının değişmesine karşın eskiden yapıların 20 yıllık periodlarda ömürlerine bakılmıştır, bu ölçüm yapılırken. Avrupa'da ise bina sonsuz ömürlü olarak düşünülerek bakılmıştır bu standartlara. Örneğin Almanya'nın bir çok eyaletinde üçlü ve arası gaz dolu camlı pencereler (triple glazing) kullanmak bir zorunluluktur (Judelson, 2009).

2.2.1 BREEAM'in Anlamı ve Amacı

BREAM Dünya'daki en geniş çapta ve yol gösterici olan ve sürdürülebilir bir yapı tasarımın nasıl olması gerektiği konusunda araştırma yapıp, bunun çevresel etkilerini inceleyerek bir metod göstermeye çalışan bir İngiliz sürdürülebilir bina yapım denetimidir. Bu denetimin kritelerinin belirlenmesi ve değerlendirme tespitleri bir bilgisayar programı sayesinde ölçülmektedir (Url-19).

BREAM'in müşteri, geliştirici, tasarımcı ve diğerlerine sağladıkları şunlardır:

- Doğayı en düşük etkileyen pazar araştırma ve tespitleri.
- Bina ile entegre edilmiş en iyi sürdürülebilir uygulama teminatı.
- Çevresel etkileri en aza indirecek yenilikçi tasarım anlayışı için ilham verici olma.
- Düzenlemeden daha etkili bir performans göstergesi olma.
- Çalışma ortamı ve iş kalitesini artırıcı masrafları azaltıcı bir araç olma.
- Sadece bireysel değil kurumsal ölçekte de standartları ve süreçleri birliktelikle değiştirebilme.

2.2.2 LEED'in Anlamı ve Amacı

LEED uluslararası tanınan bir yeşil bina sertifikasyon sistemidir. Bu sistemde bina veya komunite tasarımının stratejik ve metrik olarak performans artırıcı ve enerji tasarrufu, su verimliliği, karbon dioksit emilim azaltımı, iç mekan çevresel kalitesinin, yapıldığı çevresel kaynaklara duyarlı olması ve bu kaynaklara olan etkisini göz önünde bulundurulmaktadır. Birleşik Devletler Yeşil Yapı Konseyi (USGBC) tarafından geliştirilmiştir. LEED bina sahibi ve işletmecilerinin yeşil yapı tasarımı, inşası, işletimi ve bakımı konularında belirli bir çalışma çerçevesi içine almıştır (Url-1).

LEED iç mekan puantaj çetveli

Toplamda alınabilecek puan 100 ve 10 ilave bonustur. Aşağdaki tabloda son iki sıra bonusları oluşturmaktadır.

Şekil 2.1 : LEED değerlendirme ve puantaj cetveli (Url-10)

Kriter	Maksimum Puan
Sürdürülebilir Alanlar	21
Suyun Verimli Kullanımı	11
Enerji & Atmosfer	37
Malzeme & Kaynak	14
İç Mekan Çevresel Kalite	17
Tasarımda Yenilik	6
Bölgesel Öncelik	4

2.2.3 DGNB'nin Anlam ve Amacı

DGNB de aynı LEED gibi çevre dostu bir sertifikasyon sistemidir.; ancak kriter ve puantajı LEED'den faklıdır. Ne kadar aza sahipseniz o kadar sürdürülabilir kriterlere uygunsundur bu setfikasyon sistemine göre. İki sistemin de ortak noktaları Altın, Gümüş ve Bronz ödüllendirmelerinin yapı ölçeğinde olmasıdır.

DGNB kriterleri

- Ekolojik Kalite
- Ekonomik Kalite
- Sosyo Kültürel ve Fonksiyonel Kalite
- Teknik Kalite
- Süreç kalitesi

DGNB'nin amacı planlama, inşa ve yapının yönetimi safhalarında sürdürülebilirlik kriterleri içinde yapılaşma çözüm yolları aramaktır. Odak nokta kalkınmada ve derecelendirmede sürdürülebilir yapıyı teşkil eder. Çevre dostu, kaynakların verimli kullanımıyla sağlık desteklerinde daha karlı kazançların elde edilmesinin konfor ve performansta yüksek donatıların kullanıcılara sunulması ise bir diğer kriterdir.

Görüldüğü üzere mimari yapılar üzerinde hem Avrupa'da hem de Amerika'da sürdürülebilir ekolojik yapılaşma için birçok kriterler benimsenmiştir, fakat bu

yaptırım ve uygulamarlın kanuni anlamda şehircilik ve kentsel tasarım ölçeğinde bir örneği henüz bulunmamaktadır. Gerek peyzaj gerekse diğer kamusal mekanlarda kullanılan malzeme, donatı elemanları olsun yerel ya da küresel bir sürdürülebilirlik kriterlerinin bulunması kentlerimizin sağlıklı gelişmeleri için kaçınılmaz görünmektedir.

2.3 Tarihten Bugüne Kamusal Mekanlar

Ortaçağ ve yakın yüzyılda kamusal mekan farklı fonksiyonlara sahip olmuştur; ama en belirgin haliyle kamusal mekanı Endüstri Devrimi sonrası ve öncesi olarak iki bölümde ele alabiliriz. Endüstri Devrimi sadece Avrupayı değil Amerika ve bütün dünyayı kolonileşmesi ve kapital fikriyle etkilemiştir. Yine de en büyük değişim sıçraması İngiltere ve Avrupa'nın kuzen bölgelerinde görülmüştür. Özel, yarı özel ve kamusal mekan kavramları artık farklı bileşenleri bünyelerinde bulundurmuşlardır. Bütün bu dönemlerde ise hala insanoğlu ütopyasının peşinden koşmakta ve yeni dünya düzenine farklılıklar getirebilmenin peşinden gitmektedir.

Bugünkü Avrupa kenti kamusal mekanlarının tarihi antik uygarlıklara kadar uzanmaktadır. Yunan şehirleri İ.Ö. 5. yy'da, Roma şehirleri ise 3. yy'da sivilleşmiştir. Zaman zaman bu yüzyıllarda gelişim göstergeleri çakışmıştır. Her ikisi de kentsel kamusal mekanları büyük bir sosyal etkileşim yeri olarak görmüşlerdir. Bu mekanlar estetiki kaliteleri ile kendilerini göstermişlerdir. Bu kentlerdeki kamusal mekanlar modern zamanın plancı, mimar ve tarih bilimcilerinin de sivil hayatın nasıl olduğunu çözümlemesinde etkili olmuştur. Ünlü bir Avusturyalı mimar olan Camillo Sitte 19. yy'daki kamusal mekan projelerinde antik bir yaklaşım izlemiştir. Antik Yunan ve Roma'da kamusal mekanlar, meydanlar ya da plazalar, kentin tartışma noktaları olduklarından birinci derecede öneme sahiptirler. Bu yüzden kamusal mekan Batı'da Antik Dönem ile başlar.

2.3.1 Antik Dönem'de Kamusal Mekanlar

Yunan toplumunda kamusal mekanın nasıl işlediğini anlamak için Yunan şehri "Polis" kavramını anlamak önemlidir. Polisler kentlilerin doğal bir insani fenomen olarak sosyalliklerini bu kentin kamusal mekanlarında paylaştıkları ve tartıştıkları yerler olmuşlardır.

Bu yüzden kamusal alanlar Antik Yunan'da şehrin ciddi politik ve yönetimsel konularının tartışıldığı yerler olarak önemli rol sahibi olmuşlardır. Yunan şehirleri agoralarda da antik Atina'da kentlilerin kentsel yönetimde oy verdikleri ve adaletle ilgili konuları ele aldıkları yerler olarak demokratik bir mekan olmuşlardır; fakat oligarşik ya da monarşik olarak yunan şehirlerinden şehirlerine fark göstermiştir.

Şekil 2.2 : Atina Akropolisi (Carmona ve diğ., 2008: 24).

Yunan medeniyetinin doruk noktalarında nüfusun yalnızca yedide biri yurttaş olarak sayılmıştır. Kadınlar, yabancılar ve köleler yurttaş olamamışlardır. Bu yüzden onların kamusal mekanlara giriş hakları bulunmamıştır.

Erken Yunan kentlerinin odak noktası akropolisler olmuştur. Şehrin en tepe noktasından başlayan akropolisler dinsel ve kutsal bir birlikteliğin ve ticaretin yaşandığı yerler olmuşlardır. Yunan uygarlığı gelişiminde kamusal mekanlar daha dinsel ve tinsel mekanlar olan agoralara doğru bir dönüşüm göstermiştir. Bundan sonra artık agoralar insanların günlük buluştuğu ve sosyalleştiği mekanlar olarak şehrin kalbini oluşturmuşlardır.

Agoralar aynen akropolislerde oldukları gibi çok fonksiyonlu mekanlar olmuşlardır; fakat farkları bu agoralara artık sadece kentli sayılanların değil herkesin girebilmiş olmasıdır.

Erken Yunan şehirleri organik bir modda gelişerek ilerlemiştir; ancak yunan şehirleri başlangıçta grid bir formda tasarlanmıştır. Ulaşımlar akslarla sağlanırken daha sonra bu organik gelişim yüzünden akslar değişmiş ve 2 boyutta olan bu düzen daha sonra yerini kamusal mekanlarda 3 boyutta kentsel estetik arayışına vermiştir.

Bu yüzden Antik Yunan şehirlerinin tanımında bazı anahtar temalar bugün hala günümüz kamusal mekanları tanımına yol göstericidir:

- Kamusal mekanın nosyonuna çok fonksiyonluluk hakimdir.
- Kamusal mekanlar kentlilerin kent için tartıştıkları demokratik alanlardır.
- Kamusal mekanlar ticari amaçlar için kullanılmaktadır.
- Kamusal mekanlar gayri resmi toplanma ve komünite mekanlarıdır.
- Kamusal mekanın estetik kalitesi oradaki mutluluğun artmasına etkilidir.
- Kamusal mekanlara girişlerin kısıtlanması bazı insanların diğer insanlardan daha farklı haklara sahip olması (günümüzde özel sektörün elinde olan bazı kamusal mekanlar örneğin Sony Plaza/Berlin bir kamusal mekan olmasına karşın bazı zamanlarda bazı yerlere girişler kısıtlanmıştır).

2.3.2 Yunanistan'dan Roma'ya Kamusal Mekanlar

Roma şehirleri tarih boyunca Yunan şehirlerinden oldukça büyük olmuşlardır. Antik Roma kendi içinde bir milyonu geçmiş olan nüfusa sahipti. Bu yüzden Roma şehir dokusu daha zengin ve daha çeşitli gelişmiştir.

Roma şehirlerinin çekirdeği forumlar olmuştur. Carr et. Al (1992: 53)'e göre Roma forumları Yunan akropolis ve agoralarının bir kombinasyonu olmuştur. Geniş forumlar açık, yarı kapalı ve kapalı mekana sahiptirler. Çünkü buralar pazara, dinsel toplantılara, politik olaylara, atletizme ve gayri resmi toplantılara ev sahipliği yapmıştır. Bunlar piazzaları, basilikaları, faklı Roma tanrılarına tapınaklar, gibi yerleri ihtiva etmişlerdir. Bazilika bir iç mekan olarak yargısal ve ticari amaçlar için kullanılmıştır. Tapınaklar ise çift rollü olarak hem toplantı hem dini amaçların mekanları olmuşlardır.

Bu erken mekanlar her ne kadar resmi ve ticari amaç için kullanılmış olsalar da her zaman resmi amacın önceliği olmuştur. Bu yüzden Roma şehirleri geliştikçe daha tekil fonksiyon almış ve zaman içerisinde anıtlardan, geçitlerden, dünsel öğelerden arındırılarak daha çok içine dönük ve iş odaklı mekanlara dönüşmeye başlamıştır. Daha kamusal bir girişim içerisinde olmasından dolayı Roma şehirleri Yunan şehirlerine göre kentlileşmeyi daha ileri atmıştır.

Şekil 2.3 : Atina'da agora (Carmona ve diğ., 2008: 25).

Şekil 2.4 : Roma İmparatorluk Forumu (Carmona ve diğ., 2008: 25).

Bu sebeple Roma şehirleri daha planlı bir yaklaşımla kentsel kamusal mekan üretimini tanıtmıştır. Çok dikkatli bir biçimde kentin dokusuna sosyal mekanlarıyla, kültürel mekanlarıyla, alışveriş mekanlarıyla ve tinsel mekanlarıyla bugün Batı'nın şehirlerine çok benzer olarak şehirsel mekanları entegre etmiştir. Romalılar aynı zamanda kamusal mekanın semiyotik (işaretlerle olan ilgi) kalitesini anlamışlardır. Bunun örnekleri çevre binaların senato ve tapınaklardan ve bunlara eşlik eden heykel

ve anıtlardan oluşan Roma meydanlarında güçlü sembolizmle şehir ve bölgelerde görülmektedir. Bu bir gelenek olarak şehir ve kasabalarda hala devam etmektedir.

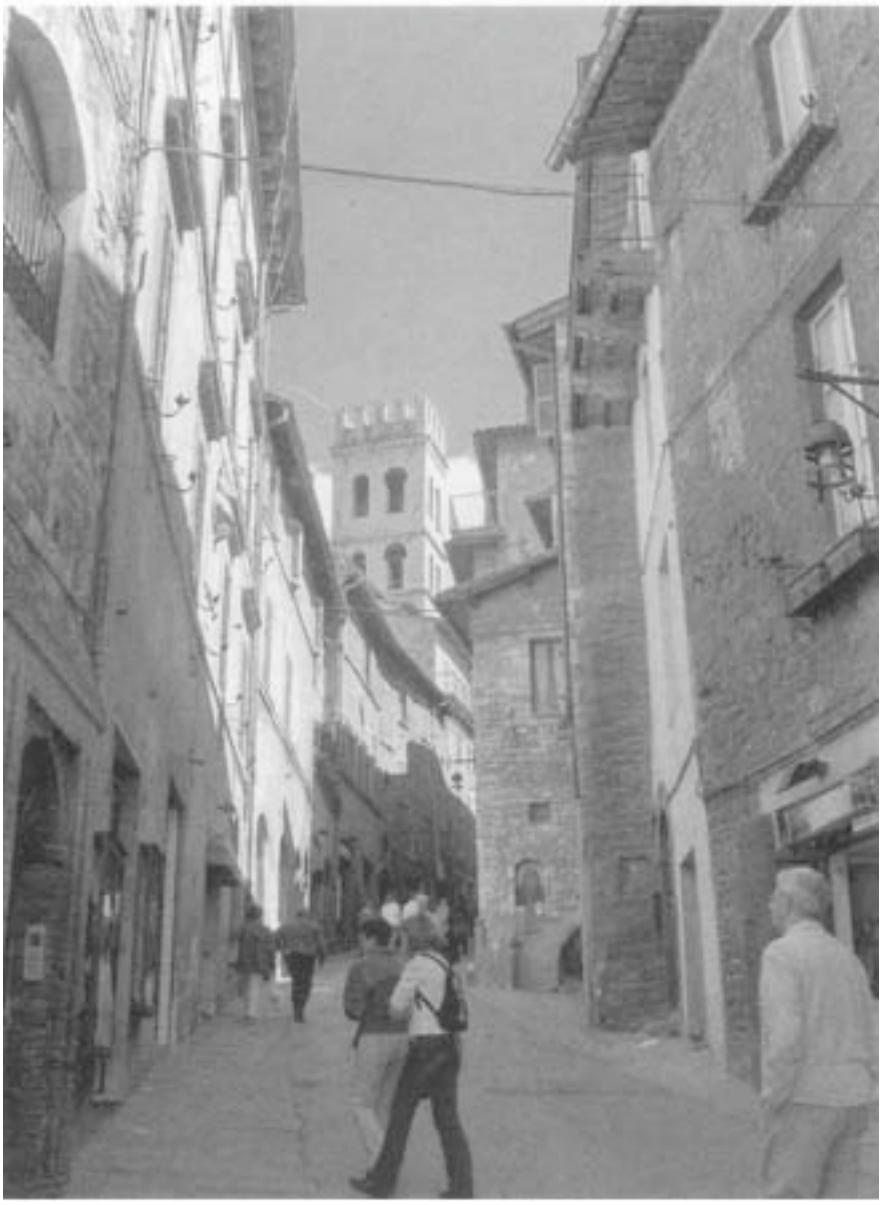
Roma imparatorluğu bu metodu bir imajı o toplumun üzerine vurgulamak için kullanmıştır. Yunanlılar mekansal estetik kalitenin ruh ve aklı güzelleştirdiğini anlamışlarken, Roma İmparatorluğu mekan tasarımının toplumları kontrol edici etkilerinin imparatorluk ve totaliter rejimin tarih boyunca kullanıldığını tanımış, kabul etmiştir.

2.3.3 Orta Çağ'da Kamusal Mekanlar

Roma İmparatorluğunun 5. yy'dan sonra devrilişi ile Batı Avrupa şehir hayatında bir düşüş olmuştur. Eyaletin azalması ile kilise daha güçlenmiş ve etki alanının duvarlarla çevrilmiş Roma şehirlerinin çeperlerine kadar genişletmiştir. Yerleşmelerde kentsel kamusal mekan azalmıştır (Pirenne, 2000: 39-41). Fakat Mumford (1961: 255) bu küçük yerleşimlerin tek fark ticari aktivitelerine Karanlık Çağ boyunca devam ettiğini ve uluslararası ticari rotalar tekrar açıldığında kentsel büyümenin ivmelendiğini vurgulamıştır.

Orta Çağ kamusal mekan genel olarak kilise tarafından kontrol edilmiş ve çerçevesi çizilmiştir. En çok planlanmış alanı kilisenin önü oluşturmuştur. Ayrıca bu alan bir döngüsel kullanım içerisinde haftalık dönemlerde pazar yeri olarak da kullanılmıştır. Dini festivaller ve törenler gibi etkinliklerin yer aldığı kilise önü bu meydanlar kommüniteleri bir araya getiren mekanlar olmuşlardır. Bu mekanların gelişimleri ise organik bir formda olmuştur. Daha sonra Webb 'in de örnek gösterdiği gibi (1990: 40-1) sokaklar kamusal alan olarak bu organik form içerisinde güzelleştirilmeye başlamıştır. Bu gelişimde kilisenin bir bağlayıcılığı olmamasına karşın şehir duvarları bu gelişimi sınırlandırmıştır.

Formsal bir eksikliğine karşın, sonuçta her birinin kendi içsel özelliği olmuştur. Alberti ve Sitte bu Orta Çağ şehirleri rüzgar alan ve estetik sokaklarında dolaşırken kullanıcının farkı hazlar alarak Mumford'un bahsettiği grid tabakadan farklı bir senaryo çizmektedir. Orta Çağ şehri, atası Antik Çağ şehirlerinden çok daha eşitlikçi olmuştur. Orta Çağ şehirleri bu dönem öncesinde hiç bir dönemin bu kadar başarı sağlayamadığı şehirler olmuşlardır.

Şekil 2.5 : Assisi'deki (İtalya) Orta Çağ rüzgar esebilen sokak (Carmona ve diğ, 2008: 25).

Öncelikle yaşayan insanların çoğunluğu özgür insanlar olmuşlardır. Şehirdeki mülk sahipleri ve kentli aynı terimler olmuştur. Bunun yansıları kullanımı kısıtlandırılmamış kamusal alanlar olarak görülmüştür. Sokak sistemi organik, ticari ve yaşayan kamusal mekanlar olarak gelişmiştir (Mumford, 1961 :316).

2.3.4 Rönesans ve Barok'ta Kamusal Mekanlar

14. yy'ın ortalarından itibaren seküler hükümdarların gücüyle piazzalar bir çok İtalyan şehirlerinde varolmaya başlamıştır. Piazza fikri sivil hayatın saygınlığını vurguladığı için buralarda ticari aktivitelerin uygun olmadığını savunarak ticareti

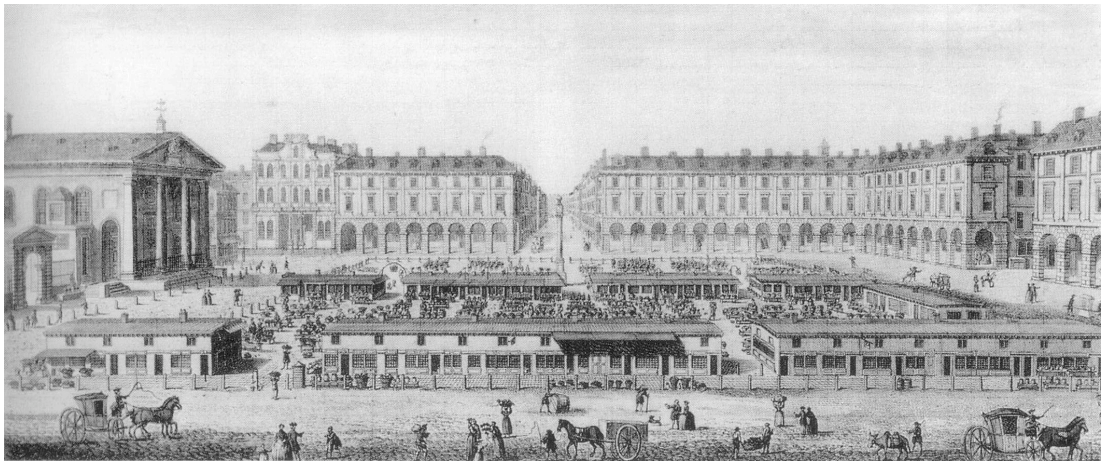
barındırmamıştır. Rönesansın büyük piazzaları sanatsal ve politik olarak klasik dünyanın öykünmesini gerçekleştimek için çaba sarfetmiştir.

Şekil 2.6 : Michelangelo'nun Roma'daki Rönesans Piazza del Campidolio'su (Carmona ve diğ., 2008: 26).

Bu yönetim şekli ile Orta Çağ artist ve mimarlının şehirlerini yüceleştirme ve kendi büyük alanlarını inşa etme ve gösterme imkanı sağlayacak şehrin zenginliklerini sergilemiştir. Sanat ve güç arasındaki bağlam uygarlaşmada etkili olmuştur. 15. yy da sanatın kendini göstermesi ile İtalya'da estetik prensipleri, ölçek ve orantı kentsel mekanın tasarlanmasında önemli bir yer almıştır. İtalyan piazzaları Orta Çağ stüktürünü güzelleştirmiş ve şehrin bir kısmını açarak ferahlamasını sağlamıştır. Ticaret ve pazar şehir merkezindeki mimari, heykel ve anıtlarla yansıtılmıştır.

Kraliyet hükümdarları İspanya ve Fransa'da da aynı şekilde davranmışladır. Barok Paris'inde ilk planlı meydan 1605'te hükümdarca yaptırılmıştır. Yine İtalya'da olduğu gibi buralarda da yeni yapılaşmalar krallığın, yönetimin zenginliğini ve gücünü simgeleyici nitelikte olmuştur. Buna paralel olarak çağdaş kamusal mekanlarda da bugün tasarımlar bir ticari güç göstergesi olarak karşımıza çıkabilmektedir. Kamusal ve özel ilgilerin arasındaki denge bunların yönetiminden kamusal mekan yönetimi tedariğinde kökü çok derinlere varan bir olguyu teşkil etmektedir.

Şekil 2.7 : Kilise ve Pazar alanı ile Covent Garden Piazza, 1751, Londra (Carmona ve diğ.,2008: 27)

2.3.5 Modernizm ve Gerisi: Pozitif ve Negatif Kentsel Mekanlar

Bu kısa kamusal mekan tarihi devamında gelen modernist ve post modernist etkilerini ve eğilimlerini ve bunun mekanın yönetiminde nasıl bir baskı uyguladığını belirtmeden bir bütün oluşturmayacaktır.

Modernizm şehri bir makina gibi görmüştür. Bu makinanın da bazı fonksiyonları vardır: Işıklandırma, havalandırma ve sağlık için faydalı olma. Bu yüzdendir ki modernizm kamusal mekanın farklılaşmadığını betimler. Sosyal ve psikolojik ihtiyaçlar genel olarak modernistlerce öne sürülmüştür. Dolayısıyla kamusal mekan bu noktada modernizmin çok büyük bir ilgi alanıdır. Sosyal bir aktivitesi ve fonksiyonu olmayan geniş büyüklükte kamusal mekanlar modernist dönemde görülmektedir. Medanipour (2003: 202) bu modernist mekanların yer kaybı olduğunu ve ancak bu alanların yüksek bir binadan ya da arabanın camından etrafından geçerken algılanabildiği için bu mekanları negatif olarak nitelendirmiştir.

Buna karşıt olarak "pozitif" kentsel mekanlar kamusal hayatın konteynerleri olarak görülmektedir. Geç 19. yy'da daha modernizm çalışmalarına başlamadan çok önce Camillo Sitte şehir binalarında modern yaklaşımın bir kritiği olarak görülebilir. Sitte'nin çalışmaları modüler düzenli modern şehrin bir gelecek eleştirisinden etkilenmesi olmuştur. Sitte'nin kentsel tasarım yaklaşımının kültürel insan kimliği ve artistik çeşitlilikle bir bağlantısı pek yoktur. Bu yüzden Sitte'nin kamusal mekanları sonradan düşünülmüş olarak algılanmaktadır.

2.3.6 Geçmişteki Kamusal Mekanlar Üzerine Sosyal Eleştiri

Çağdaş eleştiriler, bir karşıtlık olarak, modernist kamusal mekanlardaki sosyal eleştiri üzerine odaklanmıştır. Sennett (1990: 4-5), Sitte gibi geçmiş uygarlıkların, özellikle antik dönem, kamusal hayatında katılımı övmektedir. Antik Yunan gözlerini hayatın karmaşıklığını görmek için kullanabilmiştir. Antik şehrin tapınakları, pazar yerleri, oyun alanları, buluşma alanları, duvarları, kamusal heykelleri ve resimleri dindeki kültürün değerini, politikayı ve aile hayatını sunmuştur. Buna karşıt olarak bugünün modern Londra ve New York'unda nereye gittiğini bilmek zordur (Sennett, 1990: xi).

Sennett (1977: 12) modernizmin "ölü kamusal mekan" yarattığını, bu alanların izole olduğunu, izole edici olduğunu iddia ederken aynı zamanda modern kamusal mekanların yürünüp gidildiği yerler olarak orda olunası yer olmaktan çıktığını eleştirmiştir. Ayrıca post modernist dönemde içerik ve sosyallikten ayrışmış kentlerin kent problemleri ile ilgilendiğini ve bunu tartışmakta haz duyduğunu vurgulamıştır. Ona göre yabancı bir şehrin gereksinimidir. Yabancılarla dolu bir şehirde, bir kozmopolitte, çok insanın bundan haz almasından dolayı yabancılaşma biraz ürpertici olabilmektedir (Sennett, 1977: 3).

Bir çok eleştiriye göre kamusal ve özel modernist mekanların fakir tanımları hatalarını şehirsel suç göstergesi olarak vurgulamaktadır. Ses getiren yazarlardan Jane Jacobs modernist kent tasarımının stabil sosyal ilişkileri bozduğunu savunmuştur. Jacobs bu sebeple kamusal mekandaki güvenli olma ve kamusal caddelerin kalite eksikliğinden ve yabancılarla uğraşmadan dolayı onun klasik eleştirisi bir tartışma yaratmıştır: Öncelikle kamusal ve özel mekanın ne olduğuna dair artık sınırları belirli bir tanım olmalıdır. İkincil olarak sokaklar üzerinde gözler olmalıdır. Caddde üzerindeki binalar yabancılar için donatılmış, sokaklar yönlendirici de olmalıdır. Üçüncül olarak yaya yolları, kaldırımlar devamlı olmaldır ve yeterli sayıda bina içindeki insanların ve bu yaya yollarını izlemelerini teşvik edici nitelikte olmalıdır (Jacobs, 1961: 45).

Jacobs burada şehirdeki yabancıların kentli olmadıklarını vurgulamaktadır. Buradaki bir diğer nokta bu yabancıların kent içinde izlenip izlenememesinden dolayı psikolojik açıdan bakılan suç oranının ne olacağı da eleştirilmiştir.

Başka bir metinde Antropolojist Edward T. Hall kentsel mekanın psikolojik baskısını sınamaktadır. Hall'un burada en çok eleştirdiği nokta modernizmde oluşan kentsel yenilemelerde özellikle siyahi ve latinlerin kendi kültürlerinden bu yığınsal kentsel yenileme ile ayrıştırmalarının Amerika boyutunda olduğunu savunmasıdır (Hall, 1966: 155-8). Hall ayrıca kamusal mekanın bir çok kültürel bağı ve dizisini kapsadığını vurgulamaktadır. Ona göre bir insanın kritik ihtiyaçları kentsel tasarım prensipleriyle sağlıklı bir yoğunluk, sağlıklı iletişim oranı, yeterli içerik miktarı ve devamlılığı aksamayan etnik kimlik sürekliliği olmalıdır (Hall, 1966: 157).

Özet olarak modernist kentsel kamusal mekanlar üzerinde yapılan eleştiri genel olarak çeşitli ve çok sayıda olmasına karşın ortak yargı buluşmaları vardır: Hegomonik bir mekan tipolojisi, şehirdeki çeşitliliğin sosyal, psikolojik ihtiyaçları reddeden bir tutumda olması, değişmeyen bir estetik anlayışı benimsemesi yüzünden asıl kullanıcılarının kültür ve geçmişinden ayrı, fonksiyon dışı, sosyal etkileşimi rahatsız edici ve yabancılarda şüphe duygusu uyandıran mekanlar üretmiştir.

Bu hareket tasarımın temel etkileri olan kamusal alan canlılığı ve kamusal alan estetik vizyonunun tehlikeye düşürücü yıkımlar yapmıştır.

2.3.7 Pozitif Kentsel Mekana Dönüş

Post modern dünyada evrensel setler halindeki kentsel tasarım prensiplerinin artan yayılımından artık genel bir dönüşle geleneksel kentsel mekana yönelim görülmüştür. Bunu savunanların iddiası ise bu gibi kentsel mekanların sosyal, ekonomik ve fiziki karakteristiğini çeşitli skalalarda potansiyel olarak barındırdığı olmuştur.

Buna karşıt olarak modernist dönemden edinilen deneyimle ilk önce aktivitelerin sürdürülmesi için fiziksel mahfazaların doğru alınmış olması gerekmektedir. Bu demek değildir ki fiziksel çevrenin kalitesi oradaki insan ilişkilerinin derecesini, çeşidini var oluşunu belirleyicidir; ama bazı mekan formları insan etkileşimlerinin oluşmasını ciddi ölçüde engellemekte bu yüzden daha kuvvetli, gerçekçi duyarlılıkta mekan yaratımı sağlanmalıdır. Buna karşın doğru fiziki mahfaza yaşanabilir yerel çevrenin daha sürdürülebilir olası potansiyelini artırmaktadır (Bentley, 1999:125;184).

Modernist dönemde önceki dönemlerin blok düzeni eleştrilmiş daha çok bina odaklı yaklaşımlar görülmüştür. Bu tutum daha sonra kendisi binaları odak noktası yaptığı

için kentsel gelişim bu binalar üzerinden ve çevresinde olmuştur. Sonrasında ise izole edilmiş park alanları ve erişim kontrollü yollar boy göstermiştir. Burada saf mimarlık artık kendini binalara bırakırken insan nosyonundan uzaklaşmış, "mekan parçalanması" görülmüş, elementlerin oryantasyon bozukluğu olmuştur. Bu yapılar kamusal mekan olmaktan çıkıp odak noktası haline gelmiştir.

20. yy'ın ikinci yarısından itibaren kamusal sağlığın planlama standartlarındaki yansıları sorgulanmaya başlanmıştır. Bu standartlar arasında yol genişlikleri, yoğunluk dağılımı, arazi kullanımı bölgelemesi, yapılar arası boşluklar ve her türlü kamusal mekan görüşü yer almıştır. Ben Joseph (2005) bugün hala dünya ölçeğinde kentsel mekanın form ve fonksiyonuna dikte eden "Mekan Yaratımın Gizli Dili"'ni tasvir etmektedir. Joseph bunu yaparken orijinal amaç ve standartların değerinin unutulduğunu tartışmaktadır. Artan uygulamalarla rasyonalitenin ve var oluşun etkileri göz ardı edilmektedir. Sonuç olarak kamusal mekanın ele alınırken evrensel ölçekte spesifik olmayan standartlarının da bunun üzerine etkilerini eleştirmektedir.

2.3.8 Kompleks Kentsel Mekana Dönüş

Bunlara bir karşıtlık olarak, son zamanların kentsel tasarımı obje mimarisinden uzaklaşmıştır. Döngüsel bölgelemeler, standartlar ve bunların da üzerinde serbest akan mekanların, yapılar arasından aktığı ve bir arka plan olarak "pozitif" obje mekanlarını oluşturduğu, tipik olarak meydanlarla imgelenmiş sokaklar görülmektedir. Bu sokaklara geri dönüş geleceğin eğilimleri yaya ve araçların ayrıştığı bir yaklaşım olasıdır. Sürdürülebilir kentsel tasarım sosyal etkileşim ve değişimi (karşılıklı) sağlarken aynı zamanda çeşitli yönelim sistemlerinin taleplerini entegre edecek ve barındırakacak gelişim dokularını (örgü) gereksindirmektedir. Çok kullanıcılı bir kamusal alanın araçlar için bir hareket edinim mekanı ve yayalar için bir sosyalleşme ve iletişim mekanı olarak tasarlanması gerekmektedir.

Çok sayıda yazar bu fikri kabul ederek desteklemiştir(Appleyard 1981; Engwicht 1999; Hass-Klau *et. al.* 1999; Jacobs 1993; Moudon 1987...). Onlar içinde kamusal mekan bir iletişim silsilesi ve sosyal muhitdir. Porject for Public Space (2001) (Kamusal Mekan için Proje) de iyi bir kamusal mekanın konfor ve imajın duyusunda iyi ulaşım ve iyi bağlantının, aktivitelerin canlı kullanımı ve güçlü sosyalleşmeyi sağlaması gerektiğini savunmaktadır.

Yukarıda anlatılanlar Antik Dönem'den Post Modern Dönem'e kadar olan Batı kamusal alan gelişimini açıklamıştır. Bu anlatım boyunca aslında kamusal mekan sorunlarının dönemler içinde birbirine benzer nitelikte tekrarladığı da görülmektedir. Neredeyse her dönemde kamusal mekan ve özel mekan tartışmaları ve bunların sahiplilikleri kamusal/özel mekan varyasyonu içerisinde incelenmiştir.

Modernizm öncesi Avrupa kentsel kamusal mekanlarının çoklu fonksiyonları olmuştur, tarih boyunca tekrarlayan ve hala canlı olan tartışıldığı mekanlar ise: ticari ilişkiler, demokrasi, resmi olmayan sosyal etkileşimler, bireysel sahiplilik, eyaletin/kilisenin gücü, statü ve zenginliğin gösterimi ve sanat ile estetik olmuştur. Bunlar da kamusal mekanı betimleyen dört unsura yol gösterici olmuştur:

- Ticareti kolaylaştırıcı
- Dini ya da politik gücü projelendirmek
- Yönetici sınıfın statü ve zenginliğini sergilemek
- Sivilleşmeyi ve komüniteleşmeyi beslemek

Antik Dönem'de Avrupa'da kamusal mekan kullanımı ve üretimi formel olarak üstten ve organik olarak oluşturularak planlanmıştır. Pratikte bunlar sonu gelmeyen kentsel değişim ve çatışmanın, çözümsüzlüğün ve tekrar oluşumun devinimi olmuştur. Bu yüzden yönetim kamusal mekan fonksiyonu ve talebindeki uygum sağlayabilir ve değişebilir olmalıdır.

2.3.9 Endüstri Devrimi'nden Önce Kamusal Mekanlar

Mimarlık fakültesi eğitiminden geçerken 18.yy ve öncesi şehirlerin karaktersitiklerini okumak için şehir merkezini incelemek yeterli olabiliyordu. Örneğin bir Roma kentine baktığımızda liman ticaret şehri karakterleri genel olarak aynı olmaktadır. Şehrin duvarları sanki bir kale duvarı gibidir. Bu surlar birçok medeniyette görülür. Günlük hayatın kayda değer bir bölümü şehir merkezinde geçtiğinden kamusal hayat tarzına ait izleri buradan takip edebilmekteyiz. Buna örnek olarak 1751'de Londra'da Covent Garden Piazza gösterilebilir. 18.yy'da şehir merkezinde bu kadar uzun süre geçirmenin birçok nedeni vardı. Endüstri öncesi şehirlerin 19.yy sonları ile 20. yy başlarına kadar iletişim imkanları pek yoktu. Endüstri Devrimi öncesinde muazzam bir teknoloji eksikliği vardı. Bugün olduğu gibi geniş çapta bir iletişim ağına sahip değillerdi. Kent sakinleri kentle ilgili haberleri ancak meydanlarda alabilmişlerdir. Hükümdar tarafından seçilmiş bir kişi haberleri sözlü olarak dile getirmiştir. Sadece

kentliler kent hakkında değil kendilerini ilgilendiren kişisel haberleri de bu meydanlarda alabilmişlerdir. Bu yüzden meydanlar kentliler için önemli birer alan olmuştur.

Kentliler bu haberleşmenin yanında kent meydanlarında alışveriş, biribirleriyle sosyal ağ kurma, eğlence ve dinsel ihtiyaçlarını da gidermek için buluşmuşlardır. Elit tabaka ise şehir merkezlerine at arabaları ile gelip ve kendilerini bu sayede diğer tabakadan ayrı göstermeye çalışmıştır. Endüstri devrimi öncesi sadece elit tabakalarda pompalama ve su sistemleri vardı.

2.3.10 Endüstri Devrimi'nden Sonra Kamusal Mekanlar

Endüstri Devrimi sonrası şüphesiz bir çok doku ve sosyal ilişkiler değişti. İletişim olanaklarının artması ve ulaşımın gelişmesi kent meydanlarına olan ziyaretin süresini kısalttığı için kent çeperlerine doğru katlanarak bir gelişme göstermiştir. Bu yayılımla beraber kentlerin dokularıda kendi aralarında daha çok farklılık göstermeye ve kent içinde çoklu karakteri sergilemeye başlamıştır. Kentsel yayılım ulaşımla birlikte banliyölerde gelişmeye başlayınca kentsel yayılım (Urban Sprawl) olgusu baş göstermiştir. Banliyöler özellikle ABD'de o kadar popüler bir evrim geçirmiştir ki adeta kent merkezlerine ihtiyaç duyulmaz hale gelinmiştir. Bir çok kent merkezi eskiden yüksek gelirli insanların barındığı yerlerken baliyöleşme ve bahçeli evlere doğru bir eğilimden dolayı kentmerkezleri rantı düştü ve slamların burada boy göstermesi ile gece gündüz suç oranları farklı olan ve yine gece gündüz yoğunluk farkı yüksek olan merkezler haline gelmişlerdir. Bu yayılmanın önüne geçmek ve bu merkezleri ve alt merkezleri canlılaştırmak için bir çok soylulaştırma girişimleri başlamış ve günümüzde hala bu aşırı yayılımı engellemek için devam etmektedir.

Bu yayılımın bir başka dezavantajı da ulaşım süresinin ve uzaklığının artmasından dolayı fazla miktarda enerji tüketimini tetiklemesi ve artan enerji talebi azalan doğal kaynak sebebiyle hem ekonomik hem de ekolojik yönden yayılımın tehlikesi daha çok belirgin hale gelmiştir.

Yeniliklerle beraber oluşan yeni özel alanlar kamusal mekanların ihtiyaçlarını ikinci plana hatta üçüncü plana iter duruma gelmiştir. Ev ofis ile insanlar artık evlerinden çıkmadan iş yönetir duruma gelmiştir. Komşuluk üniteleri dahil kamusal mekan ihtiyaçlarının azalması hatta evlerimizin önü gibi yarı kamusal mekanların varlıkları ve burada geçen diyaloglar bile azalmaktadır.

2.4 Avrupa Şehirlerinden Kamusal Mekan Örnekleri

Bu bölümde tipik örneklerle Avrupa'daki kamusal mekan yaklaşımının nasıl olduğu vurgulanacaktır. Bu örneklerden biri meydan kavramının önemini betimleyici nitelikte bir diğeri ise asılda yarı özel gibi görünen kapalı mekanların da birer kamusal mekan olarak karşımıza çıkabileceğini vurgular niteliktedir. Seçilen mekanların ortak kriterleri şehrin merkezinde olmaları ve günlük hayatta her yaş grubu kentli tarafından kullanılan mekanlar olamalarıdır. Bu mekanlar incelenirken şehir ile bağlantıları ve kullanım sıklıklarına bakılmıştır. Aynı zamanda sürdürülebilirlik açısından eskinin yeni ile uymu incelenmeye çalışılarak bu alanlar arasında bağlantılar vurgulanmak istenmiştir.

2.4.1 Rathausplatz St. Pölten Avusturya

1987'de bölgesel parlamentonun Viyana'dan St. Pölten'e taşınması karar ile St. Pölten bu ciddi kararla büyük bir yapılaşma ve gelişim içine girmiştir. Şehrin merkezi eski şehir yerleşiminin sınırlarına paralel olarak yenileştirilmiş.

20. yy'ın sonlarında bütün diğer Avusturya küçük kasabalarının problemleri de St. Pölten'de görülmüştür: strüktürel değişim, banliyöleşme, merkezdeki binaların değerlerinin düşmesi ve buradaki meydanların araba parkı olarak kullanılması. Fakat St. Pölten'de diğerlerinden farklı olan yüksek kalitede Barok Mimarisi: Jakop Prandtaeuer ve Joseph Munggeas gibi mimar ve inşaatçıların aynı zamanda Bartolomeo Altmonte gibi ressamların (ışık ve tonlamaya dayalı resimler yapan) burada yaşamış olmasıdır.

1785'te şehir piskoposluk ve askeri birlik bölgesi haline gelmiştir. Meydanın tekrar kamusal mekan olarak kullanımı daha eskilere dayanarak önceki çağlarda burada salgın hastalık kurbanlarının resmedildiği heykel ve etrafını çevreleyen lineer yapılarla birlikte Franziskaner kilisesinin olması ile gerçekleşmiştir.

Taş halılar bu merkezlerin, orta sınıf ve dini hayat, kültürlerini bir araya bağlamıştır. Meydanın kendine ait 3 seviyesi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi açık merkez diğer iki buna yan olarak eklenen fonksiyonlar ise kent mobilyaları ve ışıklandırmalar olmuştur.

Şekil 2.8 : St. Pölten Rathausplatz'ın önceki durumundan bir görünüm (Podrecca, 2004).

Şekil 2.9 : Akaşama doğru St. Pölten Rathaus ve meydanı ve su öğesi (Podrecca, 2004)

2.4.2 Cà Pesaro Venedik İtalya

Venedikte yürüyüş yolları ve kamusal meydanlar iki kümeye bölümmüştür: bunlardan biri kanal ve su yollarını oluşturmuşken diğerini konutlarla sarmalanmış dar açık alanlar oluşturmuştur. Bu etki bir caddenin su kanalı üzerinden geçen ufak bir köprü ile iki ev arasında kaybolmadan önce kesilmiştir. Bu yüzden kamusal mekanlar sokaklardan, köprülerden ve orta avlulardan farklı algı ve hislerin bir bütününü yansıtarak oluşmuştur. 17. yy'a ait bir yapı olan Cà Pesaro yenilenerek bir sanat galerisi olarak kullanılması ile orta bahçesine erişim sağlanarak kamusal bir mekan olmuştur.

Şekil 2.10 : Yapının içinden görünüm (Podrecca, 2004).

İlk giriş holü mekansal geçişler şeklinde olmuştur. Bilet kesim yerinden itibaren kamusal bölüm bitmektedir. Ziyaretçiler ilk olarak orta bahçede bir Rönesans çeşmesi ile karşılaşmaktadır.

Bundan sonra yerdeki halılar üç iç/dış mekana yönlendirmiştir. Bu üç mekandan birincisi iç avlu ziyaretçilerde ufak bir şehir meydanı hissi uyandırmaktadır. Arka bahçe ise şehre giden yollar gibi iken yeni tasarım merdivenler de yapay bir şehri oluşturmuştur.

Şekil 2.11 : Yapının orta avlusundan görünümler (Podrecca, 2004).

Yapının yenilenen bölümlerinde kullanılan yeni teknoloji ile üretilmiş malzemeler kendini belli etmektedir. Bu nedenle yapda oluşan değişimleri zaman içinde anlamak daha belirgin olmaktadır.

2.4.3 Lyon

Fransa'nın geliri en yüksek kentlerinden biri olan Lyon başkent Paris'e göre daha homojen bir doku sergilemektedir. Tepelerde bazilika ve çeşitli parkları ile kent bir düzlükte iki nehir kolları etrafında yerleşmiştir. Şehri bölen iki koldan akan nehir ise şehirde bu kollar boyunca bir kamusal rekreatif alan aksı yaratmıştır. Bu nehir kenarları yaya ve bisiklet yolları yine büyük kent parklarını ve şehir merkezini de bir birine bağlaması ile ulaşımda önemli bir rol almıştır.

Şekil 2.12 : Lyon kent meydanı (Cem AYIK Arşivi 2009).

Yıl içinde çeşitli gösteri ve aktivitelerin düzenlenebildiği ve bir çok yere ve önemli caddelere , Victor Hugo Caddesi gibi, bağlantısı olan sürekli bir dönme dolabın bulunduğu bu meydan aynı zamanda bir ferahlama alanı olarak donatıları ile kentlilere sunulmuştur.

Şekil 2.13 : Lyon kent merkezindeki meydan Place de la République'de su öğesi (Cem AYIK Arşivi 2009).

Tarihi kent merkezinde göze çarpan unsurlardan biri bu sığ havuzdur. Yaz kış her zaman su öğesinin kentliler için bulunması ve etrafındaki oturma birimleri kent merkezindeki kamusal mekan anlayışını ve geniş yüzeyli tasarımı ile farklı bir bakış açısı ile kullanıcılarına sunulmaktadir.

Şekil 2.14 : Lyon'da bir nehir kıyısı rekreatif alan düzenlemesi (Cem AYIK Arşivi 2009).

Çok fazla bitkilendirmenin olmadığı bu mekanda oturma birimleri teraslar şeklinde düzenlenmiştir. Koşu, bisiklet ve yürüyüş parkurları ayrılmış ve bu oturma birimleri ile su arasında konumlandırılmıştır.

2.4.4 Strasbourg

Almanya ile sınır komşusu olan ve ana ulaşım aksı üzerinde bulunan Strasbourg bir çok kültürden etkilenmiştir. Almanya ve Fransa arasındaki ulaşımda stratejik bir bağlantı noktasını oluşturmaktadır.

Farklı ülkelerden mimarlar şehrin silüetini oluşturmakta yardımcı olmuşlardır. Strasbourg'da ilk göze çarpan öğe bir ulaşım bağlantısı olan ana tren istasyonu (Gare de Strasbourg) mimarisidir.

Şekil 2.15 : Gare de Strasbourg (Cem AYIK Arşivi 2009).

Strasbourg Tren İstasyonu 1883'te Berlinli mimar Johann Jacopsthal tarafından inşa edilmiş olup 2007'de koruma amaçlı bu cam yüzey giydirilmiştir. Ana tren istasyonu ile arasında 25 metrelik bir mesafe bulunun bu yapı ile hem tren istasyonu girişi tanımlanmakta hemde bölgesel metrolara ve tramvay hatlarına ulaşım da yine bu cam yüzey içerisinden mümkün olmaktadır.

Dışına giydirilen modern kabuk haricinde istasyonun iç mimarisine dokunulmamış ve eski fonksiyonundan bir değer kaybetmemiştir. Bu kabukla birlikte Strasbourg Tren İstasyonu kent merkezinde çevresindeki yapılarından farklılığı ile bir odak noktası olmuştur.

Şekil 2.16 : Stasbourg Tren İstasyonu iç mekan görüntüsü (Cem AYIK Arşivi 2009).

Şekil 2.17 : Strasbourg'da bir yerel tren hattı durağı (Cem AYIK Arşivi 2009).

Diğer duraklardan farklı olarak tasarlanmış bu dairesel formda çatı koruması sağlanmış durak bir düğüm noktasını simgeler niteliktedir. Yine her avrupa şehride olduğu gibi çeşitli düzlemlerden geçişte engellilerin de ulaşılabilirliğini artıran bir

erişiminin olması kamusal mekanda herkesin o alana erişme hakkı kriterini yerine getirmektedir.

Şekil 2.18 : Strasbourg'ta bir tramvay hattı (Cem AYIK Arşivi 2009).

Çoğu gelişmiş ülkelerdeki tramvay hatları hem zemin ve diğer kullanımlara, bisiklet, yaya, motorlu taşıt, engel olmayacak şekilde ortak kullanımda tasarlanmaktadır. Bu da hem yol yapım maliyeti hem de yatayda alan sarfiyatını minimize etmektedir.

2.4.5 Zürih

Bir geniş göl kıyısına (Zürichsee) sağ ve sol koldan yerleşmiş olan Zürih'te çok çeşitli bir mimari anlayış vardır. Tarihi kent merkezinin dokularında parçaları bu kollar boyunca serpiştirilmiş halde görmek mümkündür. Avrupanın kalite standardı yüksek yapılarının burada genelde konaklamada kullanılması Zürih'in mimarisini zenginleştimekte görsel kaliteyi artırmaktadır.

Zürih Opera Binası'na yakın ve Bellevue Meydanı'nın yanında bulunan İspanyol mimar Santiago Calatrava'nın bir kartal görünümlü yerel tren istasyonu bölge için aynı zamanda bir estetiki değer olarak hem fonksiyon hem kamusallığı içinde barındırmaktadır. Calatrava bu yapıyı 1990'larda modern sanatla eski ve yeniyi birleştirerek yapmıştır.

Şekil 2.19 : Stadelhofen istasyonu, Zürih (Cem AYIK Arşivi 2009).

2.4.6 Viyana

Macar ve Alman mimarlığının bir kesişim noktası olan Viyana'da daha çok Macar motifli eski şehir merkezi göze çarpmaktadır. Savaş yıllarında fazla darbe almamış olması nedeniyle bugün bir çok yapı kendini bozulmadan korumaktadır. Viyana kenti spiral bir ağ içinde Fransız şehir modelleri gibi bölgelere ayrılmıştır. Birinci Viyana yani merkez en eski tarihi dokuya sahip bölgedir.

Her Avrupa şehrinde olduğu gibi Viyana da noel günlerinde noel pazarlarını (Weihnachtsmarkt) bu belediye binalarının önünde kurmaktadır. Bu pazarlarda noele özgü tatlı ve yiyeceklerin yanı sıra çeşitli süs eşyaları ve bölgeye özel içecekler de sunulmaktadır. Alana ulaşım sınırlaması bulunmamaktadır.

Şekil 2.20 : Rathaus, Viyana (Cem AYIK Arşivi 2009).

Şekil 2.21 : Hundertwasserhaus, Viyana (Cem AYIK Arşivi 2009).

Mimar Jospeh Krawina tarafından planlanmış ve asıl işin sanat yönünü yapan Friedensreich Hundertwasser tarafından hayata geçirilmiştir. 250 adet ağaç ile terasları yeşillendirilmiş bina, her yönü ile ilginç bir yapıdır. Bu belediye evi diğer belediye evlerinden farklı olarak hiç bir yerinde düz düzlem bulundurmamakta ve çeşitli renkler ve malzemelerle kaplı haldedir. Sadece bu yapının kendisi değil aynı zamanda onu çevreleyen yollar da farklı yüksekliktedir. Zaman zaman bu ev belediye tarafından sanat galerisi olarak kullanılmıştır.

Şekil 2.22 : Kahlenberg'den görünüm. Tuna Nehri ve Viyana yerleşimi (Cem AYIK Arşivi 2009).

Kahlenberg tepesi Viyana'nın ulaşılabilecek en yüksek tepelerinden biridir. Bu tepeden Viyana şehrini ve Tuna Nehri'ni farklı açılardan görülmesini sağlayacak bakış noktaları bulunmaktadır. Yukarıdaki resimde solda görünen yapı yarı açık mekanları ve geçirgen bölmeleri ile ziyaretçilerin hem kapalı mekanlarda manzarada yemek yemelerine olanak sağlarken bu hacimler arasından geçişlerle kamusallığı bozmamaktadır. Bu tepede bu restorandan başka bir de kilise bulunmaktadır. Ulaşım Hem özel araçlarla hem toplu taşım ile mümkündür. Hemen bu tepenin arkasında yürüme mesafesindeki alanda piknik yapma fırsatı ile Viyanalılar rekreatif ihtiyaçlarını da gidermektedirler.

2.4.7 Valensiya

İspanya'nın diğer şehirlerinden biraz daha farklı bir kent yaklaşımına sahip Valensiya'da Barselona'daki Gaudi ağırlıki mimari gibi burda da Calatrava ağırlıklı bir mimari sergilenmektedir. Calatrava'nın yapıları Gaudi'ye göre daha sade ve yalın iken daha ikonik form olarak öne çıkmaktadır.

Valensiya oldukça güneyde bulunmasından dolayı sürekli tarih içerisinde Araplarla birlikte etkileşimde olmuştur. Zaman zaman savaşlar sonucunda kiliseler camiye dönüştürülmüştür. Sonra geri alımla beraber yine kiliseye dönüştürülürken özellikle kent merkezinde Arap mimarlığının etkilerini görmek mümkündür. Dar sokaklar aşırı sıcaklarda bir gölgelenme sağlarken iklime dayalı yapılaşmadan dolayı bu darlıklarına rağmen sürekli akımın olduğu hava koridorlarını oluşturabilmektedirler.

Şekil 2.23 : Eski kent merkezi sokaklarından çeşitli görünümler (Cem AYIK Arşivi 2009).

Şekil 2.24 : Calatrava'nın Bilim ve Sanat Sarayı (üstte), su altı müzesi ve çevresi(altta) (Cem AYIK Arşivi, 2009).

Valensiya'da eski kent dokusundan şehrin güneyine doğru ilerledikçe Calatrava'nın yapılarını görmek mümkündür. Yalın çizgilerle tasarlanmış bu yapılar bir kompleks şeklinde kendi bölgesini aynı çizginin devamı ile farklı yapı blokları ile sergilemektedir. Alana çeşitli noktalardan gece gündüz her zaman ulaşımın olması yapı içinde olmasada çevresinde bir kamusal mekan yaratmıştır. Ayrıca bu çevredeki kamusal mekanlar da yine yapıların tasarımlarının bir uzantısı ve eklemleri olarak tasarlandığı için kullanıcının bu bölgede kendini bir iç mekanda gibi hissetmensini mümkün kılmaktadır.

3. EKO-ŞEHİRLER ve EKO-ŞEHİRLERDE KAMUSAL MEKANLAR

21. yy'da ilk defa mimari ve planlama yaklaşımında küresel dünyada gerçekleşen çevre kirlilikleri ve kaynakların tükenmeye başlaması ve temiz kaynak bulma zorlukları yüzünden sürdürülebilir bir kent yaratımı içerisinde girilmiştir. Sürdürülebilirlik genel olarak var olan kaynaklarımızın daha tasarruflu bir şekilde kullanmayı ve yenilenebilir enerjilere yönelimi amaç edinmektedir. Bugün sürdürülebilirlik konusu sadece mimari de değil bilimin neredeyse bütün mühendislik dalları başta olmak üzere ilgi ve uygulama araştırma odağı haline gelmiştir.

3.1 Eko-Şehir Tanımı

Sürdürülebilir şehir veya eko-şehir demek çevresel etkileri göz önüne almış, habitatında yaşayan insanların kendilerini gereksindikleri girdi ve enerjiyi, su ile besini, atılan enerjiyi, kirliliğe yol açan karbon dioksit ve metan salınımını minimize etmeye adadığı bir şehirdir. Richard Register "eko-şehir" kavramını ilk kez kitabı Ecocity Berkeley: Building Cities for a Healthy Future'da 1987 yılında kullanmıştır: Bir eko-şehir ekolojik olarak sağlıklı bir şehirdir. Günümüzde böyle bir şehir henüz yoktur; fakat buna benzer solar, rüzgar ve geri dönüşüm teknolojili girişimleri yeşil binalarda ve yeşil ekonomide (tarıma dayalı), kentsel çevresel restorasyon projelerinde, kentsel yeşillendirme ve organik tarımda, bireysel kullanımlardan yaya yolları, bisiklete özendirme gibi otomobile alternatif sunulan ulaşım projelerinde bu eko-şehir yaklaşımına benzer girişimler görülmektedir. Araçsız kent merkezleri, karma arazi kullanımı ve dengeli gelişim mimari projeleri bu anlayış bazlı atılan bir diğer adımdır.

Daha ilerleyen zamanlarda Register'ın sürdürülebilir şehirler konusundaki takipçileri Ecopolis Pty. Ltd. şirketini kuran Mimar Paul F. Downtown, ve geniş çapta bu konuda yazılar yazan yazarlar Timothy Beatley ve Steffen Lehmann kendilerini

göstermişlerdir. Endüstriyel ekoloji bazen bu şehirlerin planlanmasında kullanılan bir çalışma alanı olmuştur.

Çizelge 3.1 : Ekoşehir Silüeti (Register, 2006).

Sürdürülebilir bir şehir kendini etrafını çevreleyen kırsal alandan ve yenilenebilir enerji kaynaklarından besleyebilir. Bunun kırılma noktası en küçük karbon ayak izi bırkılması gösterilmektedir. Karbon ayak izi kısa tanımı ile insanların dünya üzerinde kullandıkları her türlü şeyden ötürü doğaya saldıkları karbondioksit miktarını belirtmektedir. Verimli arazi kullanımı, kompost kullanılmış materyaller, tekrar dönüştürülebilir veya atıktan enerjiye dönüştürülebilir kullanımları ile şehrin iklimsel değişimdeki etkileri minimal boyutlara indirilebilmekte olduğu savunulmaktadır.

Dünya nüfusunun yaklaşık %50 sinin kentlerde yaşadığını düşündüğümüzde kentlerin gelişim politikalarının ne kadar önemli olduğu gözler önüne sergilenmektedir. Bu politikalar içinde yer alan eko-şehirlerin ise kimliğinde coğrafyasından ve potansiyellerinden ötürü pratik gelişmelerin de etkisi ile bir çok alt gelişim dalları yer almaktadır:

- Farklı tarım sistemleri gelişimi. Örneğin banliyölerde ve kent merkezinde parsel ölçeğinde tarım. Bu uygulama ile besin ve taşınım uzaklığı azaltılmatadır. Bu görüş özel alan içerisindeki ufak parsellerden büyük ölçekteki tarımsal arazilere kadar düşünülebilmektedir.

- Rüzgar tribünleri, solar paneller ya da atıklardan bio-gaz gibi yenilenebilir enerji kaynakları. Şehirler bünyelerinde bu enerji kaynaklarını canlı kılacak economik ölçekleri barındırmaktadır.
- En büyük enerji talebi olan soğutma ve ısıtmada enerji kullanımını düşürmek için bitkilendirme ve aydınlatıcı yüzey renkleri doğal iklim sistemleri, yeşil yüzeyin en azından şehirde %20 alan kaplaması, su öğelerinde artırım. Bu kullanımların Isınmış Ada Etkisi *(Heat Island Effect)* denilen kent içinde aşırı yapılaşma ve asfalt alanı kullanımı yüzünden akşamları normal ısıdan altı dereceye kadar fark yaratabilecek olumsuzlukları engelleyici olduğu savunulmaktadır.
- Araçların karbondioksit emisyonunun azalımı için toplu taşımın ve yayalaştırmanın yaygınlaştırılması. Bu entegre iş, sanayi ve konut alanları bölgelemeleri açısından şehir planlamada radikal yaklaşımlar gerektirmektedir.
- Kentsel bir Isınmış Ada Etkisi'nden *(Heat Island Effect)* uzak ama optimal bir yapılaşma bloğunun toplu taşım ile desteklenmesi.
- Çalışma alanlarına insanları daha yakın tutacak bir politka ile Kentsel Yayılım'ı indirgemek. Akıllı Gelişim (Smart Growth) ile bunun banliyölerdeki iş merkezlerinin kent merkezine taşınımı sağlayabilecek yeni girişimler.
- Yeşil çatılar.
- Sıfır karbondioksit emisyonlu ulaşım.
- Sıfır enerjili yapı.
- Sürdürülebilir kentsel drenaj sistemi.
- Enerji üretimini aza indirecek sistem veya gereçler.
- Su muhafazası için bahçe ve peyzaj tasarımları (Xeriscaping).

Sürdürülebilir şehir yaklaşımlarının bir çok örnekleri dünyanın farklı ülkelerinde göze çarpmaktadır. Avrupa'ya baktığımızda Almanya'nın çeşitli eyaletlerinde ve şehirlerinde farklı misyonlarda ekolojik kentler oluşturulmaktadır. Bunlar güneş enerjisi temelli, enerjisini kendi üretebilir ve hatta geri devlete verebilir, yaya odaklı şehirler olarak örnek gösterilmektedir. Almaya'da Freiburg-Bresgau yeşil şehir olarak güçlü güneş enerjisi ekonomili bir kaç şehirden biridir. Freiburg-Vauban ise bir sürdürülebilir mahalli modeldir. Buradaki bütün konutlar düşük enerji tüketim standartlarında (15 kWh/m^2) inşa edilmiş ve bütün mahalle araçsız olarak tasarlanmış

motorlu araç girişleri kısıtlanmıştır. Diğer bir mahalle ise yine Freiburg'da Riesefeld, konutların tüketiminden çok enerji ürettiği yer olarak belirtilmektedir. Hannover'da Kronsberg ve Munich, Hamburg ve Frankfurt dolaylarında sürdürülebilir kent projeleri bulunmaktadır.

Almanya bu konuda bir deklerasyon ile karbon emilimini 1990-2020 yılı arasında %20 azaltacağını 2020 itibari ile enerji tüketimini de %11 azaltacağını açıklamıştır.

3.2 Eko-Şehirlerin Geleceklerinden Beklenenler

Eko-şehirlerin nasıl bir karakterinin olması gerekliliğine yukarıda değinilmiştir; fakat durum aslında o kadar basit bir şekilde çözülebilir nitelikte değildir. Bugün Almanya ve diğer ekoşehir girişimlerinin bulunduğu ülkelerde izlenen politikaların çoğunluğu mevcut kullanımların daha az enerji tüketenleri ile değiştirilmesini, yenilenmesini kapsamaktadır. Çağımızın mimari alanda Da Vinci'si olarak anılan Jacque Fresco "Zeitgeist Movement" adı altında bir akım ile dünyanın ne kadar tehlikeli bir sona gittiğini savunmaktadır. Bunun için bildiriler ve sunumlarını internet ortamında dağıtmakta filmler çevirmektedir (Url-15).

Fresco'nun gelecek yaşam ve şehir teoremlerine geçmeden önce öncelikle geçmiş çağlardan modernizm dönemine kadar tanıtılan, kamusal mekan üzerinden yola çıkarak bahsedilen bu gelişimin modernizm döneminden sonraki asıl ekolojik kırılma noktalarına değinmek gerekmektedir.

3.3 Sanayileşme ile Değişen Dünya ve Yeni Arazi Kullanımı

20. yy'ın ikinci çeyreğinden itibaren kentlerde artan aşırı göçler ve ABD, İngiltere başta olmak üzere endüstri devriminde de bahsedilen sanayileşmenin getirdiği kapitalin birikimi ile nüfus patlamaları yaşanmıştır. Merkezlerden banliyölere göçler ile 1970'lere kadar olan yüzde ellilik petrol ihtiyacı yüzde altmışlara çıkmıştır. Tabiki bu artışın kaynağını sağlamak için ortadoğu ülkelerine başvurulmuştur. Bu banliyöleşme önceleri sadece konut alanlarının şehir merkezinden çeperlere, bazen daha uzaklara taşınması iken sonraları iş alanları da artık banliyöleşmiş hatta ebeveynlerin çocuklarını yolladıkları okullar dahi baliyöleşerek bir banliyö, okul, iş üçgeni oluşmaya başlamıştır.

Çizelge 3.2 : Ekoşehirde bir meydan ve çevresi (Register, 2006).

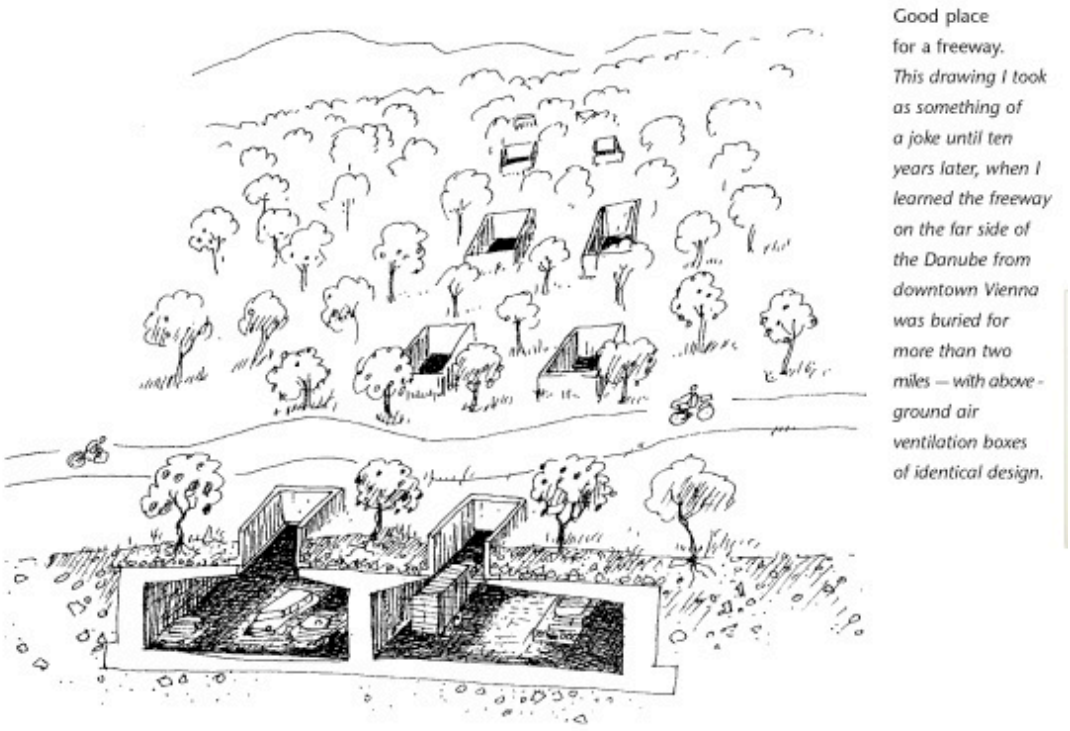
Buradaki negatif durum bu alanlar arasındaki mesafe artarken aynı zamanda asfalt ve beton kullanım oranı artmıştır. Bunun devamında orman alanlarının arasına girmiş park alanları ve çeşitli arazi kullanımları görülmüştür.

Richard Register, 2006, kitabında Berkeley'deki otuz yılından sonra artık yaya ve bisiklet yollarını göremediği ve her yerin park ve araç yoluna dönüştüğünden bahsetmektedir. Bu durum sadece Berkeley'de değil bugün dünyanın bir çok yerinde, İstanbul'da da aynıdır. Zaman zaman açık alanlarda çözümlenmiş otopark alanları ile binlerce metrekare işgal edilmekte ve asfaltlaştırılmakta, betonlaştırılmaktadır. Bu sadece yeşil alanlardan çalma ile sınırlı kalmayarak daha öncede bahsedilen *Heat Island Effect* diye adlandırılan betonlaşma sonucu şehrin içindeki ısının gece betonlaşma yüzünden absorbe edilmesi ve gece salınımının zorlaşmasından dolayı şehrin mikro klimasının değişmesine yol açmaktadır.

Yolların artması ile daha çok petrol tüketimi daha çok kirlilik ve ekolojik tehditler oluşmaya başlamıştır. Bunlar 21. yy'a değin sadece bazı bilim adamları ve ütopyacıların kuruntuları olarak görülmekte iken artık küresel ısınma, buzulların

erimesi ile tehlike altına giren suların yüksekliğinden etkilenen, şu anda etkileri Venedik'te gözlemlenen baskınlar, Hindistan gibi ülkelerdeki şiddetli kasırgalar bunların örnekleridir. Senaryo biraz karamsar görünse de gerçek budur.

Richard Register kitabında ,Rebuilding Cities In Balance With Nature (Şehirleri Doğa ile Dengede Tekrar İnşa Etmek), dünyamızdaki kaynakların ve çevremizin çok çabuk yok olduğundan bahsetmekte. Bugün düşünelim yarın karar verelim gibi bir seçimimizin dahi kalmadığını vurgulamaktadır. Çünkü biten kaynaklarımızın yerine yenisi gelmiyor artık. Atacağımız her adımda çevremize uyumlu bizim doğal çevre ile adapte olduğumuz bir adım olmalıdır.

Çizelge 3.3 : Ekoşehirde bir örnek ulaşım (Register, 2006).

Çevremize uyum bu konuda en önemli noktadır. Yıllardır insanoğlu hep çevresini değiştirmeye çalışmıştır. Bugün bir sürü canlı bu yüzden adaptosyana uğramıştır. Örneğin okyanuslarda yaşayan mavi algler. Bir çoğuda buna uyum sağlayamayarak türüne son vermiştir.

İnsanın yaptığı her yenilik ve teknoloji aynı zamanda kendini de büyük ölçüde etkilemektedir. Basit bir örnek olarak televizyonun icadı ile zaman içerisinde ABD

başta olmak üzere hareketsizlikten obezite artmaya başlamış ve insanların fizyolojik olarak değiştiği ve çeşitli hastalıkların türediği saptanmıştır.

3.4 Öngörülmüş Şehirler ve Değişen Arazi Kullanımı ile Şekillenen Yeni Kamusal Mekan Anlayışı

Richard Register'dan sonra onun belki de etkilendiği fütüristlerden biri de Jacque Fresco'dur. Jacque Fresco hem bir mimari tasarımcı hem de mühendis olarak bir çok alanda, özellikle Amerikan hava savunmasında, çalışmış ve yıllar öncesinden bizi nasıl bir geleceğin beklediğine ait varsayımlarda bulunmuştur. Bu varsayımların sonucu olarak onun geleceğe yönelik sistematik çözümlü kentleri ve kentlerle gelişen, değişen kentlileri doğmuştur. Bu görüşe destek ve paralel olabilecek bir diğer yaklaşımsa Willim J.Mitchell'in (1995) elektronik agoralar üzerine yazdığı City of Bits'dir. Mitchell gelecek şehirlerine ve mekansal oluşumlara dijital dünyanın gereksinmeleri ve oluşumları üzerinden yaklaşırken aslında yakın geleceğimizinde resmini çizmektedir. Fresco Mitchell'e göre ütopik sayılabilecek bir senaryo çizer; fakat hem son yıllardaki gelişmeler hem de Register'ın bahsettiği gibi yakın gelecek sorunları aslında sanılandan daha yakın ve ikazlarını vermeye başlamış durumdadır. Bu yeni gelecekle birlikte insanlar değişirken alışkanlıkları da değişmekte, sosyalleşmenin bir gereği olan şehir elementlerinden kamusal mekanlar da bununla yeni formlar almaktadır.

3.4.1 Jacque Fresco'nun Gelecekteki Şehirleri Üzerine

Fresco da Register gibi bir eko-şehirin günümüzdeki eko-şehir anlayışının daha da ileri hali olması gerekliliğini savunan bir mimar ve mühendistir. “Zeitgeistmovement” ve “The Venus Project” girişimleri ile internet sitesi temel bazlı olmak üzere bu projeye ait tasarımlarını internet sitesinde yayımlanan bir kitapla "Designing The Future"'da anlatmakta.

Fresconun bahsettiği bu şehirler ve yeni yaşam tarzı savaştan uzak, açlığın olmadığı,, çevresel bozlulmanın olmadığı, kaynakların düzenli kullanımı ve korunabildiği bir dünya şehirleridir. Küresel boyutta bakılan ve incelenip projeler üretilen bu anlayıştan her millet etkilendiği için küresel bir eşitlik anlayışıda savunulmaktadır.

Standartları bütün insanlara eşit olarak indirgemek için yeni bir yaşam formu ve anlayışı belirlememiz gerekliliği savunulmaktadır.Yeni ulaşım, yeni eğitim ve yeni kültürel bakış açıları ile değişen bir dünya olması gerekliliğinden bahsedilmektedir.

Ona göre bir insanın başka bir insandan hiç bir farkı olmamalıdır. Günümüz dünyasında bu farkı yaratan tek olgu bir değişim aracı olarak para ve parasal değerler karşımıza çıkmaktadır.

Geleceği şekillendirmenin yolu var olan olgularımızı sorgulayıp bir kenara bırakarak yaratıcı temeli sağlam fikirler atmamız gerekmektedir; çünkü realist bir çözüm gerekliliği aşikar olmasına karşın muhafazakar yönetim ve benimsenmiş yaşam tarzını yıkıp yeni bir reforma gitmek için sınırları ve bilimi zorlamamız gerekmektedir.

Motorlu taşıtlar yüzünden 2005 yılında ABD'de 43,000 kişi yaşamını yitirdi. Buna karşın asansördeki kaza oranı sıfıra yakıdır. Asansörler Fresco'ya göre zeka ile tasarlanmış sistemlerdir. Fresco burada ulaşımı nasıl olurda bu asansörler gibi güvenli yapabilirizi sorgulamaktadır. Bir zamanlar dört tekerli motorlu bir aracın saatte 60 km'den daha hızlı gidecek bir ulaşım aracı olduğu söylenmiştir ama buna kimse inanmamıştır.

Mevcut teknolojiyi hala hastalıkları iyileştirmek için kullanıyoruz. Çoğu hastalığa zaten insan oğlu kendi neden olmuştur. Teknolojiyi artık bunun yerine nasıl yiyecek bulabiliriz de açlığı ortadan kaldırabiliriz, nasıl daha sağlıklı yaşarız gibi konulara ayırmamızın gerektiği bir yüzyıldayız. Teknolojiyi iyiye veya kötüye kullanmak bizim elimizde bunu çözecek olan yine bizleriz.

Geleceğin sorunlarının çözümü tüm insanların birlikteliğini gerektiriyor. Zamanında şu andaki tüm gelişme özellikle alanında uzman olan insanlar tarafından saçma bulunmuş, itiraz edilmiş, gülünmüştür.

Var oluştan bu yana devlet yönetim sistemleri sürekli değişmistir. Monarşiden devlet yönetimine geçiş gibi hiç bir sistem sürekli statik olmamıştır. Dini, askeri, sosyalist, kapitalist, ne olursa olsun insanlar kendi rahatları için bu sistemleri seçmişler ve rahatları bozulduğunda değiştirmişlerdir. Ama değişmeyen tek şey değişimin kendisi olmuştur. 1939'da Almanlar Polonya'ya demir araçlarla girdiklerinde karşılarına atlı bir savunma çıkmıştır.

Değişimin içerisinde ortak dil olarak gelişenler de olmaktadır. Bunlar aslında Fresco'nun bahsettiği insanların küresel kalkınma için yapması gerekenlerden biridir. Örneğin bir blueprint. Bir arabanın blueprintini hangi ülkeye götürürseniz götürün üretim aynı şekilde yapılabilmektedir. Evrensel olarak burada bir ortak dil yakalanmıştır. Bir yahudi, müslüman,, hristiyan kelimeleri insandan insana toplumdan topluma farklı anlamlar içerir. Ama bu anlamlar insanalara öğretilmiş anlamalardır. Sonradan kazanılmıştır. Semantik (anlamsal) bir yaklaşım ile birliktelik kurulması ve daha iyi bir iletişim oluşması sağlanabilir. Eğitim ile birlikte gelecek için yeni anlamlar ve farklı bakış açıları ile farklı yaşam tarzı içersinde yaşamak da olasıdır.

Parasal semantik de aynı şekilde. Para sonradan çıkmış bir olgu. İnsanın yarattığı. Bir değişim ve kolay anlaşım aracı. Fakat gelişen ve değişen dünyada utopik gibi görünsede artık paranın değeri yok olmakta onun yerini kaynaklarımız almaktadır.

Kaynak temelli ekonomiler ile ülkeler ayakta kalabilecek durumda olacaklardır. Kaynaklar gün geçtikçe tükeniyor ve kirleniyor. Çoğu geri getirilemiyor. Temiz enerji kaynaklarına yönelim hala yeterli seviyede değil. Sadece güneş enerjisi ve rüzgardan yaralanmak yeterli olmayabiliyor. Dalgaların enerjisinden, okyanus altı akıntıların enerjilerinden faydalanmak olası. Bunun mimarideki yansıları ve yapılarıda ona göre çeşitlilik sergilemekte. Bu çeşitlilik ve yeni anlayışlarla beraber insan iletişimleri değişmekte bunların yansıları da kamusal alanlarda görülmektedir. Daha ekonomik alanlar daha kısıtlı düşünülmüş mekansal büyüklükler ve ulaşım aksları.

Fresco'ya göre ihtiyacımız olan şeyler temiz hava, temiz su ve ekilebilir alanlar. Örneğin yukarıda bahsettiğimiz kaynak temeli ekonominin yerini şimdiden alan suyun etkilerini yavaştan görmeye başlıyoruz. Fresconun bu kaynak temelli ekonomi ile oluşturduğu yeni toplum yapısında çoğu işlerin robotlar tarafından yapıldığı görülmektedir. Robotlar hatta kendilerini üretecek otonom fabrikalarda çalışmaktadırlar; ama otokontrol her zaman için insanda kalmaktadır. Yapay zekanın kontrolü mutlaka insanda kalmalıdır. Fresco'nun iş hayatı da bu kaynak temelli ekonominin doğal kaynaklar üzerinden olmasından etkilenmekte ve daha kompakt şehirler görülmektedir. Fresco'nun en belirgin modelleri arasında dairesel şehir, üniversite şehri, su üzerinde yüzen adalar ve ya kıyının açıklarındaki daha müstakil konut türevli tasarımlar yer almaktadır.

Çizelge 3.4 : Fresco'nun Dairesel Kent modeli (Fresco, 2007).

Bu dairesel kent modelinde merkezde bir çekirdek yönetim ve iş alanları yer alırken onun hemen çeperinde konut ve eğitim, bunların gerisinde rekreasyon alanları ve ekilebilir tarım arazileri yer almaktadır. Bu modeldeki amaç ulaşımı ışınsal olarak yapmak ve harcanan süreyi minimuma indirgemektir. Fresco sadece bir model değil bir çok modeli de önermiştir. Merkeziliğin yanında coğrafi etmenlerden dolayı lineer planlar da olasıdır; ama daha çok ilgilendiği nokta, kaynaklar olduğu için daha kompleks yapılar üzerinde durmuştur. Bu yaklaşımda daha yoğun bir iletişim ve ulaşım ile birlikte kamusal mekanları da aynı yoğunlukta etkilemektedir.

Çizelge 3.5 : İçe kapanık modeller (Fresco, 2007).

İçe kapanık model kavramında Fresco bu sistem içerisinde tüm gereksininlerin çözülmesi gerekliliğini savunur. Bu modeli açıklarken bir çok kruvaziyer gemisinde her türlü aktivitenin gerçekleşebileceği mekanlardan bahseder: tiyatro, park, rekreasyon, eğlence merkezleri, sağlık üniteleri, eğitim üniteleri ve karadaki her türlü aktiviteyi gerçekleştirebilecek donanımlar. Böyle bir gemide 6 ay denizlerde

geçirilen sürede normal yaşamdan birşey eksilmediği için aynı sistemin de karada da olması gerektiğini savunmaktadır.

Çizelge 3.6 : Minimum alan kaybı sağlayan yüksek katlı modeller (Fresco, 2007).

Bugünün gökdelenlerinin daha ileri teknolojilerle birer rezidans haline getirilerek kıt kaynak olan toprağın yatayda minimum kullanımı sağlanabilecektir.

Çizelge 3.7 : Prefabrike istenildiği zaman istenildiği parçası değiştirlilebilen (sağda) modeller (Fresco, 2007).

Modüler ve prefabrike olan yapılarda istenen parçalar yeni teknolojik gelişimlerle yenileri ile değiştirilebilme olanağında olacaktır. Ayrıca bina bakımlarını yine

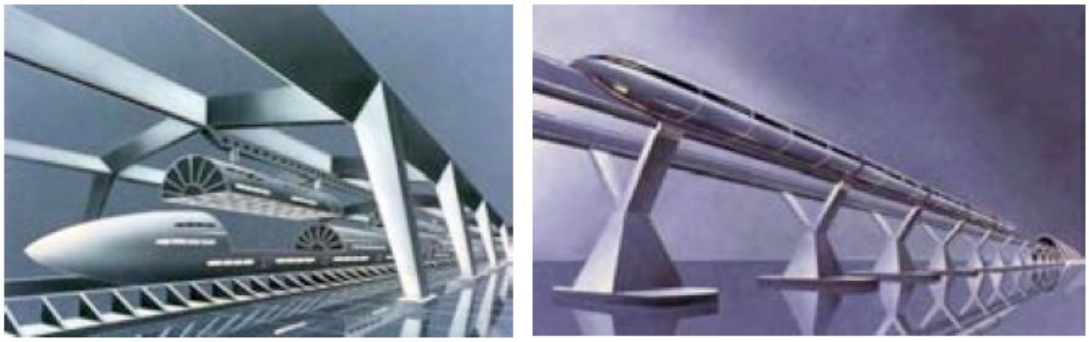
minimize etmek için Fresco çelik konstrüksüyon üzerine giydirilecek yapının carbon fiber lifli bir seramik katmandan olması gerekliliğini metal dokularda da ince titanyum kaplama ile yine bu bakımın azaltılacağını savunmaktadır.

Çizelge 3.8 : Eklemlenebilir Modeller (Fresco, 2007).

Çizelge 3.9 : Çeşitli rezidans örnekleri (Fresco, 2007).

Çizelge 3.10 : Şehiler arası ulaşımı sağlayacak hızlı ulaşım modelleri (Fresco, 2007)

Ulaşım çevresel kirliliğin önüne geçmek için toplu olarak yapıldığında hem zaman tasarrufu sağlamakta hem de kaynak sarfiyatını azaltmada büyük bir etken olacaktır. Hızlı trenlerin duraklarında eklenen vagonlar ile bekleme süreleri düşürülecektir.

Kuzey buzullarında eriyen suların temiz su olarak kullanımının taşınımında da bu tren hatları üzerine entegreli taşıma boruları destek olabilecektir.

Çizelge 3.11 : Marinşehirler (Fresco, 2007)

Denizlere inşa edilecek kıyıya yakın yerlerede deniz yatağına sabitlenebilecek adalar, açıklarda stabilitörlerle sabitlenecek daha büyük adalar (sağ üst) ve bunların deniz dibi ile iletişimi sağlayacak asansör yardımlı birimler (sol alt) ile deniz dibinde deniz tarımı, balık ve diğer üretim modelleri gerçekleştirilebilecektir.

Fresconun aslında utopik gibi görünen ama günümüzde gittikçe gerçekleşme olasığı son dönem çevresel kirlenme ve yeni teknolojilerle artık daha olası görünen bu fikrinde insan yaşamının değişmesi ile kamusal alan formları da değişmekte. Yukarıdaki örneklere bakılacak olursa çoğu yapılaşma içinde çözümlenen kamusal ihtiyaçlarda rekreatif olarak daha doğaya dönüşler söz konusudur. Fresconun burada savunduğu bir noktada geçmişte zaten insanın kamusal ihityaçları doğa üzerindendi, dijitallikle ve yeni yaşam tarzları ile bunlar daha çok kapalı alanlara hapsedildi, doğadan koparıldı.

Onun doğaya duyarlı modellerinde aynı zamanda doğa ile iletişim kuvvetlenmiştir. Eğitimi tasarlarken bile dairesel kent modelinde çeperde yer alan kanallarda yüzen

birimlerden bahsetmektedir. Bundaki amaç ise öğrencilerin dünyayı gezerken algılamasında keşfetme bilincinin daha yüksek olacağı düşüncesi yer almaktadır.

3.4.2 William J. Mitchell'in Gelecekteki Kamusal Mekanların Elektronik Agoralarla Nasıl Biçimleneceği Üzerine

Kamusallığı etkileyen küresel ölçekte bazı etmenler de bulunmaktadır. Günümüzde bir çok sosyal ilişkilere ve iş hayatına yön veren bilişim teknolojileri ciddi anlamda kamusal mekanın gelecekteki tipolojilerini etkilemiş etkilemektedir. İnsanlar artık yüzyüze görüşmek yerine telefon devrinden sonra şimdi de bu siber ağlar üzerinden birbirleri ile görüşmekteler. Tokyo New York arası ticari ilişkiler telefonun rapor vermesinin fax yoluyla sağlanması ile bu fax numaraları üzerinden olmuştur. Artık bu iletişim siber ağlar üzerinden çoklu ortam destekleri ile zengin içeriklerin iletilmesi ile gerçekleştirilmektedir. Bugün dijital telekominikasyon devrimi ile minyatürleşen ve güçlenen dijital dünyanın mimari ve kentsel mekanda etkileri geçmiş yıllarda pek görülmemiştir. Bu süreç artık değişmiştir ve yeni kent dokuları yeni mimariler artık dijital ortamdan da etkilenerek şekillenmektedir. Yeni dijital çağ (Digital Era) ile ekomonik fırsatların geliştiği, kamusal hizmet anlayışının yeniden şekillendiği (online alışveriş), günlük aktivitelerimizin bu süreçte eskisine göre değiştiği ve değişeceği öngörülmüştür. Kitlesel ve durdurulamaz bir değişimin olduğu ve insanın burada pasif kalarak kaderini değiştiremeyeceği; fakat bu gidişe bir yön verebilme gücünde olduğu düşünülmektedir. Neyin çevremizde olup bittiğini gözlemleyerek ve bilerek gelecekte olacak olan olası olaylar arasında seçimler yapmak, düzenlemek, planlamak, tasarlamak ve karşı konulması mümkün olayların daha önceden öngörülerek karşı konulabileceği düşünülmüştür (Mitchell, 1995).

Artık fiziksel uzaysal kamusal mekanların yerini “Elektronik Agoralar” almıştır. İnsanlar günlük hayatta kafeye, sinemaya, alışverişe, tiyatroya, işe giderken yolculuk esnasında farklı kamusal alanların hinterlandından veya direkt olarak içlerinden geçerek zaman zaman burada duraksamalar yaparak bu kamusal mekanların da canlılığına katkıda bulunmaktadırlar. Bu yolculuğun sadece uzaysal mekan olarak kamusal alanın fiziği üzerindeki etkisinin yanında burayı ziyarette bulunan insanların o süreler içerisinde psikolojik ve sosyolojik olarak bir duruş sergilediği görülmüştür. Bir iş yemeğine giderken giyim ve yemek esnasında ve sonrasındaki konuşma şekli ve kuralları ile girdiği kendi üzerine dönen bir edilgen sosyalleşme etkisi

görülmüştür. Elektronik agoralar ise bunlara bir darbe vurmuştur. İnternet ağı üzerinden yapılan telekonferanslar ve iş görüşmeleri ile artık bu tür toplantılar azalmıştır. Bu da dolaylı olarak toplantların geçtiği kamusal mekanı etkilemiştir.

Eski Yunan şehiri (Polis) prototipik şehir diyagramı, merkezi yerleşmiş, alansal olarak sınırlandırılmış, mimari olarak donatılmış, geleneksel şehir agoralarının (Aristotle'nin Politikaları'na göre) kuralları değişmiştir. Kamusal ve kentsel mekanın rolünün değişmesi ile eskiden kamuda bir kimlik teşkil eden ad, soyad ve ünvanla tanınma artık yerini gerçel ya da farazi yaratılmış bir takma isim ve elektronik posta uzantısı ile elektronik agoralarda tanınmaya bırakmıştır. "Kamusal Alanda Kimlik" yeninden şekillnemeye başlamıştır. Artık sanal mekanlarda bu yeni kimliklerimiz ile yerimizi almaktayız (Mitchell, 1995).

Dünyaca tanınmş mekanlardan Copley Meydanı Parkı (Boston) üzerinde yıl boyunca gerçekleştirilen organizasyonlarla dönemsel farklı kimliklere bürünmüştür. Günlük kullanımda ise şehrin karmaşasından kaçacak gerek öğle araları gerekse iş çıkışı, gençlerin buluşma noktası olarak bir spot nokta olarak kentteki yerini ve belirgin kimliğini korumuştur.

Çizelge 3.12 : Copely Meydanı Parkı (Boston) etrafındaki konser alanı olarak da kullanılan yeşil kamusal alan ve ortada Trinity Kilisesi (Url-18).

Dijital mekanlarda insan fiziki mekanlarda edindiği deneyimleri ve anıları noktasal ve lokal olarak gerçekleştirmek yerine, açık bir erişimde bulunduğu yerden mekana gitmeden giriş yapabilmiştir. Burada giriş kelimesi İngilizce bir terim olan "log in" den gelmektedir. Fakat bunun sadece bir giriş olarak çevrilmesi pek doğru olmamıştır. Çünkü "log in"de girdiğiniz yerde aynı zamanda bir iz "log" bir kayıt bırakırsınız. login, bir sisteme bağlanmak için kullanılır. Ayrıca, istenilen bir anda, bir kullanıcı adından başka birine geçiş yapmak içinde kullanılabilir.

Bir e-posta yollanırken nereden, nasıl, yollandığı nerede alınacağı ve alıcı ve vericinin mekan özellikleri gibi uzaysal gerçeklerle ilgilenilmez. İki adres vardır bir alıcı bir gönderen ve mesajın iletildiği bir görünmez ağ. Bir kamusal mekanda örneğin bir postanede gönderilen kart posta pulu, damgası tarihi, hangi postaneden yollandığı verileri üzerinde barındırır. Bir postanın uzaysal olarak yollanması aşamasında posta bir çok bilgi bırakarak alıcıya ulaşır. Kartpostal veya zarf alımı esnasında da kırtasiye veya diğer satıcılarla da sosyal ilişkiler kurulur. 21.yy ile bu son günlerde hızlı bir gelişim ile azalmaya, çoğu iş takipleri ve belgeleri internet üzerinden yapılmaya başalamıştır (Mitchell, 1995).

Uzaysal şehirler sadece yüzyüze etkileşimi güçlendirmek ve ulaşılabilirliği güçlendirmek için aktivitelerin özü olmuştur. Aynı zamanda bu ulaşımı kontrol ve organize edecek yapıyı da iyileştirmiş, güçlendirmiştir. Bu mekanlar mahallelere, komşuluk ünitelerine, yeşil alanlara, yasal çerçevede özel sınırlara, çit ve duvarlarla mahrem mekanlara bürünmüştür. Burada yaşayanlar için sınırları geçmek bir ziyaretçiye, bir turiste, yoldan gelip geçen herhangi birine, istilacıya göre sembolik, sosyal ve yasal farklılıklar gösterir (Mitchell, 1995).

Elektronik agoraların bu denli hızlı gelişmesi gelecekte nasıl bir sorunla karşılaşacağımız hakkında fikir sahibi olmamızı bugünkü gelişimlerin takibiyle ve çevresel etkileriyle öngörmemiz olasıdır.

Yukarıdaki gelişim ve örneklerden anlaşıldığı gibi artık bir “mekansızlaşma” çağı başlamaktadır. Kentsel ve kamusal mekanların değişim içine girdiği ve ilişkilerin ve kullanım zamanlarının dahi yeniden şekillendiği görülmüştür. Belki de gelecekte parklar ve çocuk oyun alanları gibi spot noktalar olmayacak, işe gitmek gerekmeden bugün de bir çok insanın zaman zaman evden yönetebildiği home-office çalışmalar belki normal bir çalışma modu olarak benimsenecektir. Bütün bu uzaysal alanlara zamanla ihtiyaç duyulmaması ya da kullanıcı potansiyelinin düşmesi ile yeni bir tasarım sürecine girmemiz beklenebilmektedir.

4. GELENEKSEL ve ÇAĞDAŞ ŞEHİRCİLİK ANLAYIŞIYLA YARATILMIŞ İKİ AVRUPA YERLEŞİMİNİN KAMUSAL MEKANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI STUTTGART ve FREIBURG VAUBAN

Bu bölümde tezin başlangıcından itibaren tarih içinde geçmişte ve günümüzde karşılaşılmış aynı zamanda gelecekte de beklenen kentsel gelişim öngörülerinden bir çıkarsama yapılarak, kamusal alanının sürdürülebilir ve yaşanabilir bir yer olması için bulunması gereken kriterler belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kriterler çıkartılırken geçmişte karşılaşılan problemler ve ortak noktalar ele alınarak kaynak kullanımlarının nasıl daha iyi yönetilebileceği de göz önüne alınmıştır.

Kriterlerin bir inceleme alanı olarak ise geleneksel bir kent olan Stuttgart ve yeni anlayışlarla ekolojik bir kent mantığında inşa edilmeye çalışılmış Freiburg-Vauban yerleşkelerinin karşılaştırılması yapılmıştır.

Kriterler listelenirken Antik Çağ'dan beri dönemlerin karşılaştıkları kentsel tasarım ve planlama problemlerinin bir yorumlaması yapılmış ve çözümleri çıkartılmıştır. Bu değerlendirilmesi gereken kriterler günümüz ve gelecek şehirlerinin kentsel yönelimleri göz önüne alınarak oluşturulmuştur.

Kriterlerin sonunda verilen değerler toplanmamıştır; çünkü buradaki değerlendirme puanları verildiği kriterin bir başka kritere bağlılığının olmayışından toplamda bir ifade etmemektedir. Ayrıca bir kriterin kendi içindeki değeri başka bir kriterle ölçülmek istendiğinde her Alana özel ayrı bir fayda zarar cetveli hazırlanması gerekmektedir.

Bir kentte kamusal mekanların kalite değerlendirmesine yardımcı olacak bu maddeler ve sonuçları ile daha yaşanabilir bir kamusal mekanın sürdürülebilirliği de denetlenebilmektedir. Gelişen teknoloji ve ihtiyaçlarla çağlar içinde farklılık gösterse de kamusal mekanların asıl temel var oluşları olan kamuya ait olma olgusu üzerinde vurgu yapılmak istenmiş ve sosyalleşme için teşvik edici kriterler getirilmiştir. Kamusal mekanda bulunma olarak "1" bulunmama olarak "0" değeri verilmiştir.

Çizelge 4.1 : Sürdürülebilir ve yaşanabilir bir kent için kamusal alanda olması gerekenler.

Bir Kamusal Alanda Olması Gerekenler	Stuttgart	Freiburg-Vauban
Nosyonda çok fonksiyonluluk	1	0
Kent için tartışılan demokratik nokta olma	1	0
Ticari amaçlar için kullanılabilme	1	0
Gayri resmi komünite toplanma alanı olma	1	1
Orada olma mutluluğu için estetiki kalitenin olması	1	0
Kısıtlamasız olarak kamusal alana girebilme	1	1
Sokakların yönlendirici edici olması	0	0
Sokağı izleyebilen gözlere sahip olması	0	1
Yaya yolları ve kaldırımlar yeterli olmalı	1	1
Yaya yolları ve kaldırımları etraf sakinlerinin izlemesi için etkili kılınması	0	1
Etnik kimlik sürekliliğinin sağlanabilmesi	1	0
Sağlıklı iletişim ve güvenilik kontrollü olma	1	1
Kendine özgü olmak ve bir kimlik sergilemek	1	1
Sosyal, ekonomik ve Fiziki mekan ölçülebilirliğinin olması	0	1
Fiziksel mekanın önce oraya bir karakter vermesi değil oranın karakterinden form almış olması	0	0
Kent elementlerinin (yapı, park, yollar vs.) parçalanmadan birbirini devam ettirir nitelikte olması	1	1
Çok kullanıcılı kamusal mekanın araçlar için bir hareket edinim yayalar için sosyalleşme alanı olması	0	1
Bireysel olarak kendini ifade edebilme alanı olma (dini, etnik ve farklı kimlikleri sergileyebilme)	1	0
Enerji ve atmosfere zehirli gaz salınım azlığı	0	1
Malzeme ve kaynak seçiminde yerel olma	0	1
Ekolojik dengeye zarar vermeyen bir yapıda olma	0	1
Tekniki ve tasarımsal kalite	1	1
Sürdürülebilir (tekrar başka amaç için de başka bir zamanda kullanılabilir) olma	0	0

Bulunuyor	1
Bulunmuyor	0

4.1 Stuttgart Tarihi

Almanya Baden-Württemberg eyaletine bağlı Stuttgart'ın tarihi buzul çağına kadar dayanmaktadır. Bad Cannstatt banliyösünde bu çağdan kalma bazı pamuk taşı kırıklarına rastlanmıştır. Şehirdeki arkeoloji müzesinde mamutlara ait kalıntıların bir

sergi bölümü bulunmaktadır. Şehrin tarihi çok eskilere uzanmasına karşın bu bölümde şehrin kuruluşundan itibaren nasıl bir gelişim içine girdiği anlatılacaktır.

4.1.1 Orta Çağ'da (1500'e kadar) Stuttgart

Dük Liutolf 950 civarında Swabia bölgesinde almanca Stuten olarak adlandırılan kısrak atlar yetiştiriyormuş. Bu bölgeninde IX. Papa (1229) tarafından kısrak bahçesi Stuotgarten olarak tanınması ile burası zaman içinde değişerek Stuttgart ismini almıştır.

Uç beyi V. Hermann tarafından şehir Backnang ve Pforzheim'a kadar geliştirilmiştir. 1312-1315 yılları arasında Kutsal Roma İmparatorluğu'na yenilen kent Esslingen, Roma İmparatorluğuna esir düşmüştür. 11. yy da Roma İmparatorluğunun bir ilçesi olan Stuttgart İmparator Birinci Maximilian tarafından 1495'te dükalığa çıkarılmıştır.

1265'te şehrin kurtuluşu Stuttgart'ta doğan Birinci Eberhard şehri yeniden inşa ederek şehri Württemberg eyaletinin başı olarak getirmesiyle olmuştur. Şehri geleneksel ev yapımı şarapları ile geliştiren Birinci Eberhard'ın mezarı ise 11. yy'a ait katolik kilisesi olan Stiftskirche'de yer almaktadır.

1498 Dük Ulrich zamanında çok savaşın olması ve vergilerin yükünün köylülere yüklenmesi köylülerin yaşam şartlarını ağırlaştırmıştır. Köylüler 1514'te ayaklanmış, bu ayaklanma Dük tarafından bastırılmış ve 1700 köylü idam edilmiştir (Url-12).

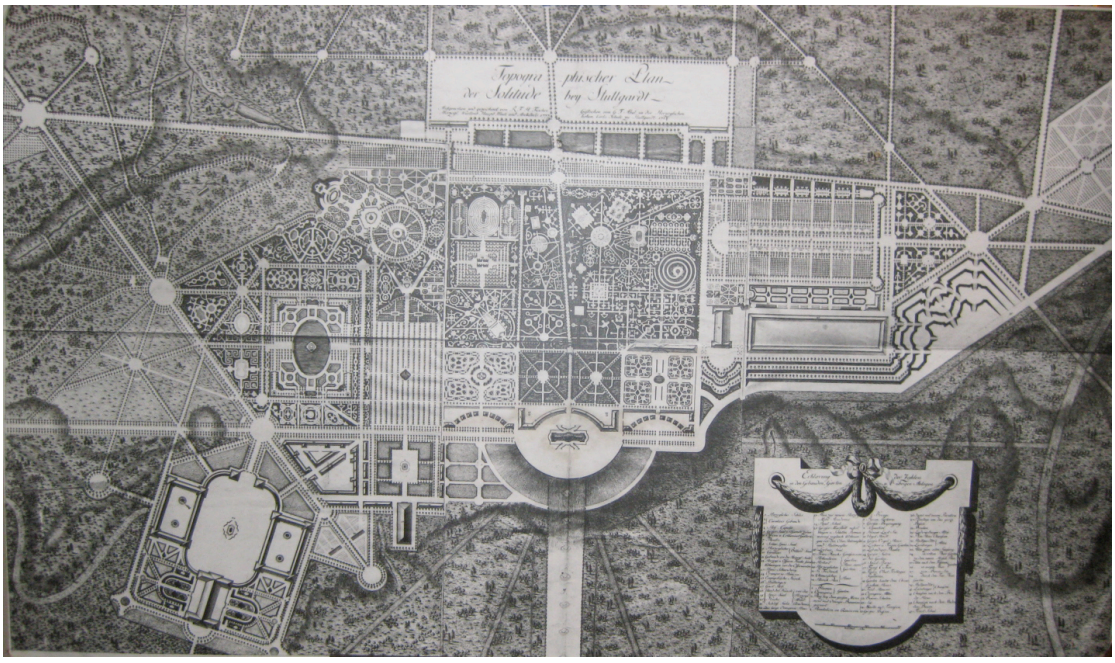
4.1.2 1500-1800'lerde Stuttgart

Otuz yıl süren 1618 ve 1648 savaşlarında halk açlık ve hastalıktan 4500 nüfusa kadar düşmüştür. Savaşın bitmesi ile kendini yeniden iyileştirmeye başlamıştır.

1700'lerden kısa bir süre önce Württemberg eyaletinin dükü Eberhard Ludwig, 14. Ludwig'in Versailles sarayından etkilenmiş ve Ludwigsburg'da benzeri bir saray inşa etmeye başlamıştır. Bu durum 1718'de Stuttgart'ın cazibesinin kaybolmasına yol açmıştır. 1733'te dükün vefatı ile yeğeni Karl Alexander yerine geçemiş, merkezi Ludwigsburg'dan Stuttgart'a tekrar taşımış ve aynı zamanda sarayın bitirilmesini de sağlamıştır (Url-12).

1770'te Karl Eugen Solitude sarayında Württemberg ileri gelen ailelerin çocuklarının okuduğu Karlsschule'yi açmıştır. Saray beş yıl sonra bugünkü Neues Schloss olarak geçen şehir merkezindeki saraya taşınmıştır. 1781 Kral İkinci Joseph öğrencisi

Johann Christoph Friedrich Schiller (10 Kasım 1759 - 9 Mayıs 1805) Almanya'da 19. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan Romantik felsefe akımının önemli düşünürü, şair, oyun yazarı ve tarihçi, burada eğitim görmüştür. Bugün hala Solitude Sarayı'nda bir çok etkinlik düzenlenmektedir.

Şekil 4.1 : Schloss Solitude ve çevresi yerleşim planı (Cem Ayık Arşivi 2008).

Karl Eugen 1793'te vefat ettiğinde 77 oğlu vardır. Bunun ardından Napolyon'un defalarca istilasından şehir yine yaralar almaya başlamıştır. 1806'da Birinci Friedrich'in başa gelmesi ve bu istilaların geri çekilmesi ile kent eşi görülmez bir yenilemeye ve inşaya girmiştir. Bugün ünlü olan bir çok cadde, Königstrasse, Charlottenstrasse ve Tübingerstrasse bu dönemde yapılmıştır (Url-12).

4.1.3 1800 ve Sonrasında Stuttgart

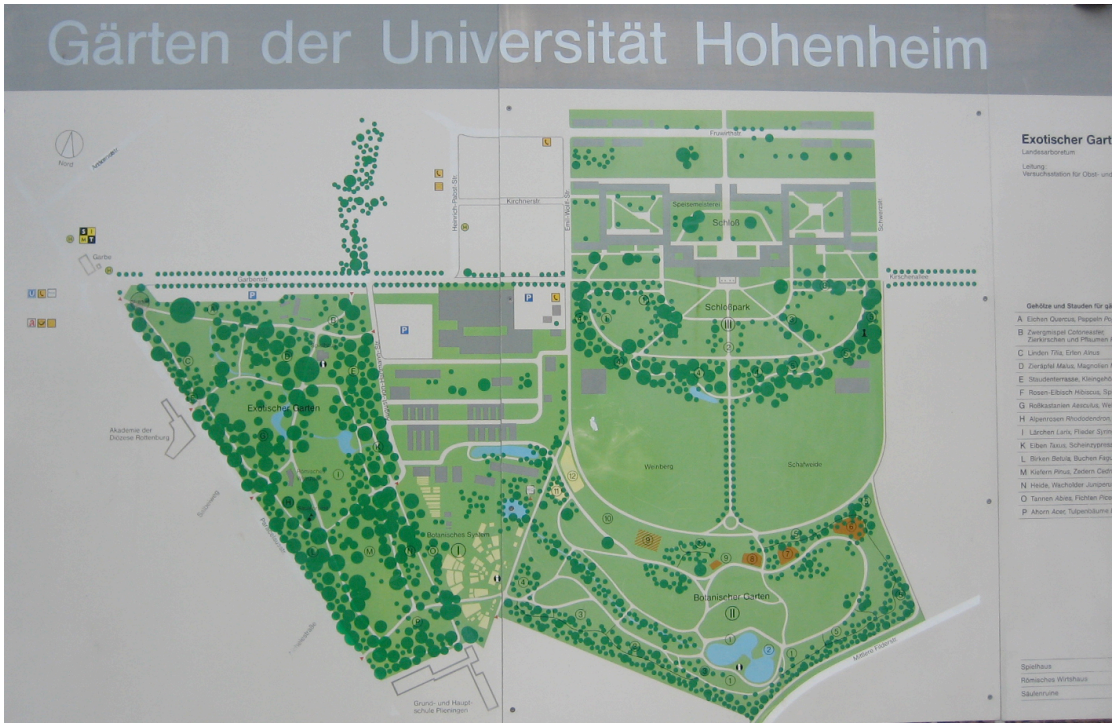
1816'da Birinci Wilhelm kral olmuş ve hükümdarlığının ilk yılları, 1819'da yeni bir anayasa getirerek yeni yollar açmıştır. Bu anayasanın en önemli düzenlemesi ise vergi indiriminde bulunmak olmuştur. Fakat bu uzun sürmemiş ve saltanat krize uğramış. Bunun üzerine Wilhelm tarıma önem vererek "Tarımsal Deneysel Model" üzerine önce Hohenheim sonra Stuttgart Üniversitesinde bununla ilgili bölümler kurmuş ve çiftçiler tarafından "Çiftçilerin Kralı" olarak anılmaya başlamıştır. Aynı yıl bira festivali ilan edilerek her yıl ekim aylarında Cannstatt'da kurulan festival alanında bu etkinlik hala gerçekleştirilmektedir.

Şekil 4.2 : Hohenheim Ünivesitesi'nin yanındaki Hohenheim Parkı (Cem AYIK Arşivi, 2008).

Plieningen yerleşkesinde kalan bu park bir kraliyet parkı olarak Hohenheim Sarayı'na ve Hohenheim Üniversitesi'ne bağlanmaktadır.

Kral zamanında planlama da çok fazla bir gelişmenin olmamasına karşın mimari yapılar anlamında çok çeşitli yapılar yapılmıştır. Bunların başında gelenler şehrin merkezindeki Könnigsbau, Villa Berg, Rosenstein Sarayı, Katherina Hastanesi ve bugün birçok serginin gerçekleştiği Şehir Galerisi'dir. Ayrıca Birinci Wilhelm Stuttgart'ı ülkede kitap ticaretinde önemli bir yer haline getirmiştir.

Şekil 4.3 : Hohenheim Parkı planı (Cem AYIK Arşivi 2008).

Birinci Wilhelm'in 1864'te vefatı üzerine yerine Würtemmberg'in üçüncü kralı olan Friedrich Karl Alexander geçmiştir. Kral ilk hedef olarak altyapı inşasını ele almıştır. Almanya'nın endüstrileşme sürecinde Stuttgart biraz arkada kalmaktadır. Bunun başlıca sebebi ham madde eksikliği ve trafiğin düzensizliğidir. İlk istasyonun

Bolzstrasse'de 1846'da kurulması ile bu durum değişerek hızlı bir büyümeye gidilmiştir.

Şekil 4.4 : Hohenheim Park'taki Hohenheim Sarayı (Cem AYIK Arşivi 2008).

Şehirde monarşi ise 1891 yılında Karl'ın vefatı ile yerine tahta yeğeni 1893'te VfB Stuttgart Bad Cannstatt klübü kurucusu Wilhelm'in geçişi ve ardından 1918'de devrilmesi ile son buldu. Wilhelm 1921 de vefat etti. Bu dönem süresince ve sonrasında Stuttgart bir tiyatro ve kültürel etkinlik şehri olarak gelişmesini sürdürdü ve bir kültür merkezi haline geldi.

4.1.4 İkinci Dünya Savaşı'nda (1939-1945) Stuttgart

Hitler'in 30 Ocak 1933'te başa gelmesinin ardından İngiltere ile sürekli bir savaş bombardımanı arasında kalan Stuttgart bu savaştan ağır yaralar almıştır. 1942 İngiliz bombardımanı en büyüğü olmuştur. 25 Ağustos 1940'ta Untertürkheim Daimler-Benz'in yine İngiliz bombardımanı ile havadan bombalanması ve 5 kişinin ölümü üzerine şehir ekonomik anlamda bomba etkisinde bir düşüşe maruz kalmıştır.

12 Eylül 1943 gecesi şehrin üzerine atılan bomba en büyük tahribatı yaratarak 957 kişinin ölümüne sebep olmuştur. 22 Nisan 1945'te arkası kesilmeyen bu

bombardımanlar son bulmuş; fakat savaş her zamanki gibi arkasında ağır tahribatlar ve can kayıpları bırakmıştır. Şehirde konutlarının %67.8'i, sanayi alanlarının %75'i ve şehirdeki binaların %57.5'i tahrip edilmiştir. Birkenkopf'ta savaş kalıntıları toplanarak bu savaşın ne kadar büyük tahribatlar verdiği gözler önüne serilmiş ve İkinci Dünya Savaşı'nın korkunç tablosu anılarda yerini almıştır.

4.1.5 Stuttgart'ta Savaş Sonrası Yeniden İnşaa

8 Mayıs 1945 son saldırısı ile İkinci Dünya Savaşı Stuttgart için biterek harap olan şehrin yeniden yapılaşma süreci çok hızlı bir biçimde gelişmiştir. Savaş sonrası mutlak konut ihitiyacının artık daha fonksiyonel bir biçimde ele alınması ile bölgede günümüz kırmızı ve üçgen çatılı binalar boy göstermiştir.

Şehir Belediye Binası ön cephe tahribatı ile yarısı yıkılmış durumda olduğundan hemen yakınına yeni bir modern bina inşa edilerek buraya yeni Rathaus'a taşınmış, eski belediye binası ise fonksiyon değiştirerek şehir pazar alanı olarak bugün hala halka avrupanın çeşitli yörelerinden gıda ürünleri sunarak kapalı bir pazar rolünü sürdürmektedir.

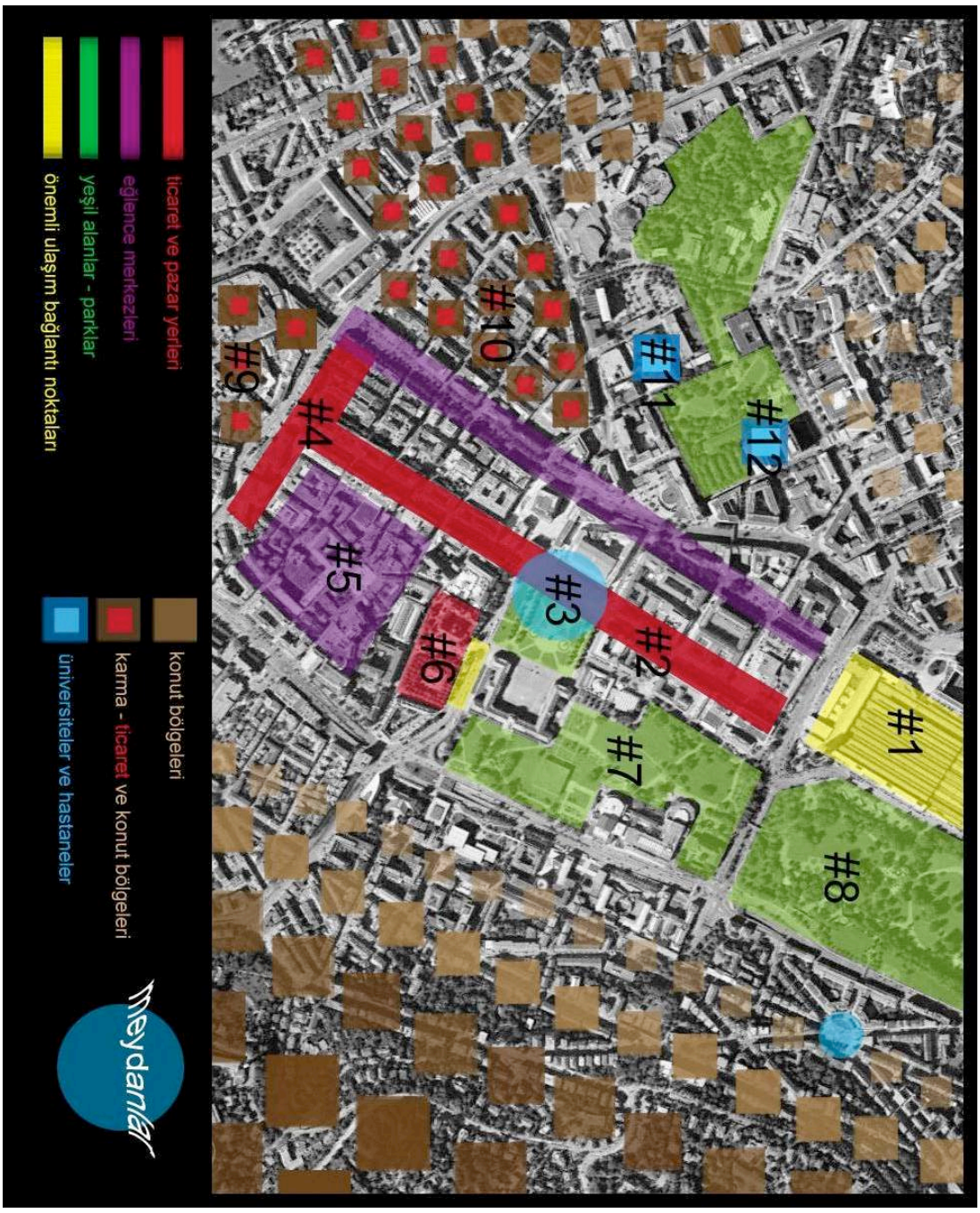
1954 ve 1958'de Neckar bir liman sanayi bölgesi olmuş, ardından 1957 de Stuttgart Havalimanı'nın açılması ile Mallorca'dan bir toptan pazarı haline gelen Stuttgart'a ilk akın seferleri gerçekleşmiştir. Bugün havalimanının yanındaki fuar alanında Dünyaca ünlü fuarlar sürekli olarak stand almaktadır. Stuttgart ise Mercedes Benz, Porsche gibi ünlü markaların üretildiği bir yer olarak ve diğer imkanlarıyla Almanya'nın 4 büyük ekonomili şehirleri (Berlin Hamburg, Münih) arasında yer almaktadır. (Pfaff, 1981).

4.2 Stuttgart Kent Merkezi Arazi Kullanımı

Bu bölümde Stuttgart'ın çekirdeği ve tarihi olayların geçtiği bir mekan olarak kent merkezi ve çevresinin arazi kullanımları uydu fotoğrafı üzerinden betimlenerek anlatılacaktır. Harita üzerinde numaralandırılmış alanlar ilerleyen paragraflarda parantez içerisinde açıklayıcı olması için verilecektir.

Stuttgart 550.000 nüfusu ile Almanya'nın en yüksek gelirli ve gelişmiş 4 kenti arasında yer almaktadır. Kentin önde gelen sanayi firmaları arasında Mercedes,

Porsche yer almaktadır. Bu sanayilerin iş güçü girdisi olarak kentteki kalkınmaya etkileri savaş sonrasında ciddi boyutlarda etkili olmuştur.

Şekil 4.5 : Stuttgart kent merkezi arazi kullanımı

Kent merkezi savaş sonrası yüzde ellilere varan bir tahribat yaşamıştır. Daha sonrasında Mercedes firmasının büyük katkıları ile #1 numaralı bölgede yer alan Hauptbahhof'tan (Tren istasyonu) başlayarak bölgede restorasyon, restitüsyon ve yeniden inşaalar başlamıştır. Bugün Hauptbahnhof binasının tepesinde yer alan Mercedes yıldızının sebebi de budur. Bu tren istasyonunun üst katlarında yer alan

sergi ve toplantı salonları bölümünde bugün Stuttgart 21 olarak adlandırılan Stuttgart'ın 2021 deki bu tren istasyonu ve çevresinin gelecek projesini anlatan sergi yer almaktadır. Tren istasyonun içerisinde aynı zamanda gastronomi ve kitap olmak üzere bir çok satış işletmesi de bulunmaktadır.

Tren istasyonunun önünden geçen ana yolu kesen trafikten arındırılmış #2 numaralı bölge ise Königstrasse olarak bilinen merkezin en işlek caddesidir. Bu cadde üzerinde sağlı sollu olarak her türlü alışveriş, gastronomi, kitap vs. gibi orta ve büyük ölçekte işletmeler konumlanmıştır. Tren istasyonunun altı ve Königstrasse'nin ortası olmak üzere yer altından geçen S-Bahn hattı (metro) ve U-Bahn (bir diğer metro sistemi) istasyonu yer almaktadır. S-Bahn (Schnell Bahn) ve U-Bahn (Untergrund Bahn) arasındaki fark U-Bahn Merkeze yakın yerlere hizmet verirken, bu yarım saat uzaklıktaki mesafeleri de kapsar, S-Bahn banliyölere kadar uzanmaktadır. S-Bahn durakları U-Bahn durakları ile çoğu kez kesişmektedir. Bu yüzden Stuttgart aynı zamanda Almanya'nın en iyi raylı ulaşıma sahip şehirleri arasındadır. Ulaşım ağları birbirine entegre bir şekilde tasarlandığı için maksimum 10 dakika yürüme mesafesi ile istenilen duraklar arasına ulaşılabilmektedir. Ayrıca gelişmiş bir internet sitesine sahip VVS'de istenilen dakikada detaylı verileri ile nereden nereye ulaşılabileceği alternatifleri ile belirtilmiştir. #2 nolu bölgenin tam ortasında kübik ve şeffaf tasarımlı bir sanat galerisi ve hemen çevresinde kitap satış noktaları kafeler yer almaktadır. Bu caddenin sonunda en güneyinde yine bir ufak meydanla altından geçen U-Bahn istasyonu yer almaktadır. #3 numaralı bölge Schloss Platz'dır (Saray Meydanı). Burada büyük bir yeşil alan ve bu yeşil alanın doğusunda kalan yeni saray ve önünde heykeller, su fiskıyeleri ve havuzları yer almaktadır.

Yeni sarayın hemen güneyinde eski saray, müze (#6 numaralı bölge) ve kuzeyinde yine bir yeşil aksla Schloss Garten ve opera binası (#7 numaralı bölge) en güneyde Hauptbahhof yanından devam ederek kuzeye (#8 numaralı bölge) kadar uzanmaktadır. Çeşili işletmelerin ve Rathaus (belediye binası) ve diğer resmi ofislerin yer aldığı #6 numaralı bölgede de aynı zamanda yüksek katlı alışveriş merkezleri yer almakta ve bu meydan da noel zamanları Weihnachtsmarkt (Noel Pazarı) başta olmak üzere yılın belli zamanlarında çeşitli festivaller için sergileri ağırlamaktadır.

Bu mekanlar insanların yıl boyunca en çok entegre oldukları birlikte yiyip içtikleri ve

sokaklardaki etkinliklere katıldıkları alanlardır. Rutin zamanlarda haftanın belli günlerinde burada yine çeşitli ikinci el eşyaların satıldığı pazarlar kurulmaktadır. Konut ve ticaret karışık alanlar ise #9 ve #10 numaralı bölgelerde yer almışlardır. #11 ve #12 numaralı bölgelerin kuzeyinde Katherinenhospital (hastane) ve hemen onun karşısında Stuttgart Üniversitesi onun güneyinde ise Hochschule für Technik Üniversitesi yer alamaktadır.

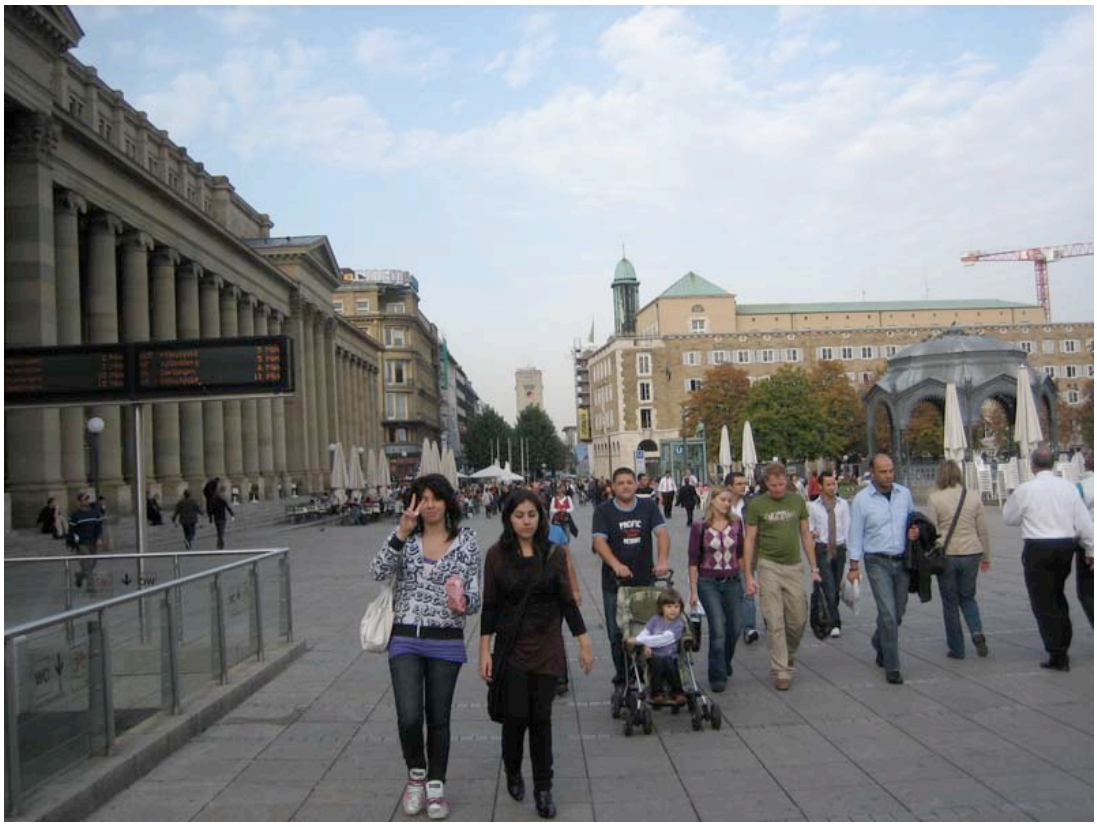

Şekil 4.6 : Schloss platz (Cem AYIK Arşivi 2008).

Bu iki Bölge arasındaki yeşil alan olarak taranmış park üniversite öğrencilerinin okul döneminde en çok vakit geçirtikleri mekanlardır. Hemen yine bu bölgede her iki üniversiteye de hizmet verecek Mensa (yemekhane) bulunmaktadır. Bu merkezi çevreleyen kahverengi karelerle gösterilmiş alanlar ise konut alanlarıdır. Stuttgart genelinde en yüksek konutlar bu bölgelerde yer almakta çeperlere doğru müstakil ve bahçe içerisndeki evler göze çarpmaktadır.

Kentsel tasarım açısınndan bakıldığı zaman Stuttgart genelinde aynı malzemeler ve renklerin hakim olduğu görülmektedir. Gri renk muhafazalı ve turuncu kapaklı çöp kutuları ve hem zeminler arası geçişlerdeki malzeme ya da döşeme farklılıkları göze çarpmaktadır. Neredeyse bütün kentsel kullanımlar bedensel engellilerin zorlanmadan ulaşabilecekleri şekilde tasarlanmıştır. Tek tip ve renkte U-bahn ve S-Bahn, her yerde yine S-Bahn durağı ise kırmızı U-bahn durağı ise yine metroların renginde sarı renkte bilet makineleri yer almıştır.

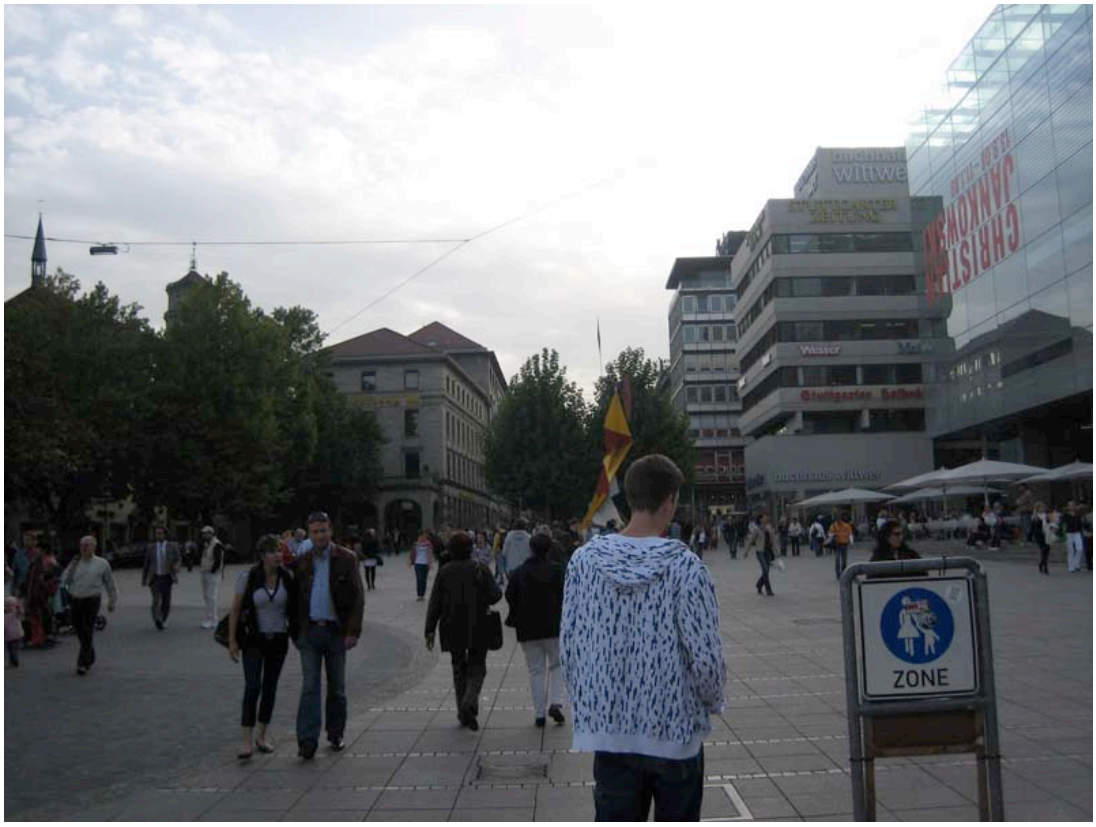
Konut alanları tasarımına baktığımızda eski ve müstakil yapılar kent merkezinin dışarısında kaldıkları için savaş sırasındaki bombardımanlardan pek etkilenmemişlerdir. Bu nedenle banliyölerdeki yerleşimlerde tipik Alman kırsal alan yapıları yer almaktadır. 60'ların başlarındaki bazı yüksek yapı girişimleri de yer yer görünse de bunların yoğunlukları yapı adası ölçeğinde yüksek ama yerleşim alanında düşüktür. Kent dışı en yüksek yapılar arasında Möhringen banliyösü yakınında yer alan Asemwald binaları gösterilebilir.

Şekil 4.7 : Schlossplatz ortasından bir görünüm (Cem AYIK Arşivi 2009).

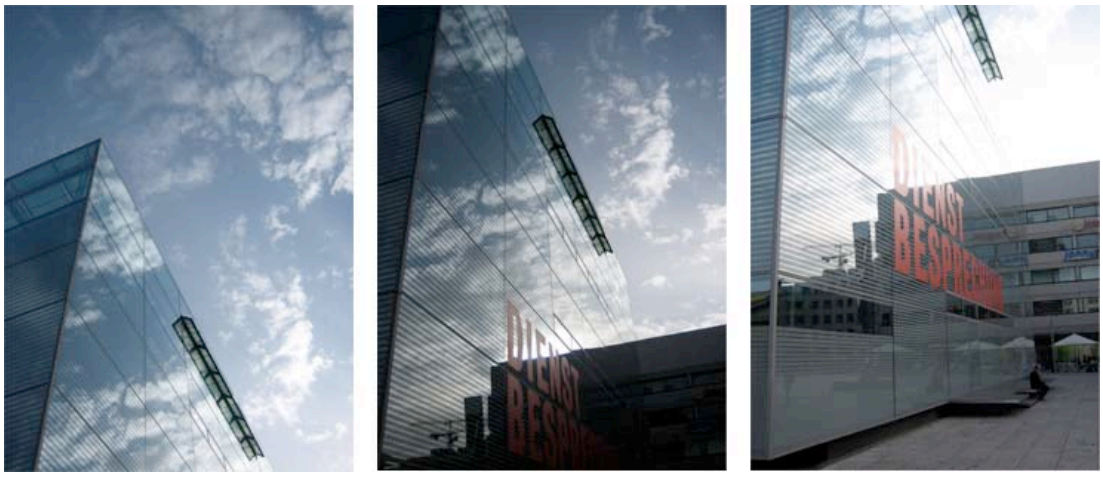
Yukarıdaki resimde ileride kulesi olan tren istasyonundan lineer bir aks ile Marienplatz'a kadar uzanan Könnigstrasse. Soldaki Königsbau ve sağda karşısında yer alan ise Schlossplatz (Yeni Saray meydanı).

Kentlilerin gerek gün içinde bir mola, öğrencilerin bir açık hava etkinlik platformu olarak ve düğün alanı fonksiyonlarını yüklenerek Schlossplatz etrafındaki alışveriş birimleri ile gündüz ve gece yoğun olarak kullanılmaktadır. Tarihi çeşmeleri ve heykelleri ile kamusal mekan kalitesini artırmakta ve çeşitliliğin kent merkezinde sergilenebilmesini bir rekreatif alan olarak kanıtlamaktadır.

Şekil 4.8 : Schlossplatz meydanından Marienplatz'a doğru bir görünüm (Cem AYIK Arşivi 2008).

Yukardaki resimde sağ tarafta Stuttgart Sanat Müzesi yer almaktadır. Dış Cephesi tamamen cam olan bu küre şeklindeki müze zemininde bir kitapçı ve arkasında ve çevresin ufak kafeler bulundurmaktadır. Sürekli modern sanatlar üzerine sergilerin yapıldığı müze cam kanstrüksüyonu ile çevresinden ayrı ama uyumlu durmaktadır.

Şekil 4.9 : Stuttgart Sanat Müzesi ve çevresi (Cem AYIK Arşivi 2008).

Müze kent merkezindeki konumu ve etrafındaki yapılaşma tekniğinden farklı olarak kentliler için bir odak noktası teşkil etmektedir.

Şekil 4.10 : Sanat Galerisi ile Königsbau (sağ alt) arası kamusal mekanlar (Cem AYIK Arşivi 2008).

Stuttgart kent merkezinde Hauptbahnhof'tan (Tren Garı) sonra en işlek yer schlossplatz ve çevresindeki ticaret birimleridir. Yukarıdaki fotoğrafta içinde birçok farklı ticari birimi barındıran eski yapı Königsbau ve ona entegre edilmiş modern anlayışta yapılmış yeni yapılar yer almaktadır.

Şekil 4.11 : Yüksek katlı banliyöleşme yapısına bir örnek olarak Asemwald (Cem AYIK Arşivi 2008).

Şekil 4.12 : Asemwald ve çevresindeki rekreatif ve dini alanlar (sol üst) (Cem AYIK Arşivi 2008).

1960'larda inşa edilen Asemwald üç bloktan oluşmaktadır. Her blok 70 metre yüksekliğinde ve 23 katlıdır. Bu yapılarda tenis kortu, restoran ve 20. katta panoramic görüntülü bir yüzme havuzu,, bir katolik, bir evangelist anaokulu ve kendi yönetimi bulunmaktadır. Aynı zamanda etrafında rekreasyon alanları, yürüyüş parkuraları vs., ve bir de kilise yer almaktadır. Ortalama 1800 kişi burada yaşamaktadır.

4.3 Freiburg Tarihi

Yaklaşık 900 yıllık bir üniversite şehri olan Freiburg Almanya'nın en güney batı kesminde yer almaktadır. Fransa ve İsviçreye oldukça yakındır. Freiburg Ortaçağ Avrupası'da önemli bir güney kuzey geçiş yolu, aynı zamanda orta Avrupa ile batı Avrupa bağlantı noktası olmuştur. 1457'den beri ise bir universite şehri olmuştur. Sallantılı tarihi boyunca Alman, Fransız ve Avusturyalı gibi farklı hükümdarlarca yönetilmiştir. Her yönetim arkasında kendi tarzında mimari açıdan önemli eserlerini bırakmıştır. Kentteki bu kadar farklı ve köklü kültürden etkileşimli bir tarih ve mimari gelişim kentte bir entellektüel ve ekonomik çekim yaratarak kentin nüfusunu

200,000'e kadar taşımıştır.

11. yy'ın sonlarında kurulan Freiburg 1120'de ekonomik olarak gelişmiş ve önemli bir pazar alanı olarak Avrupa'daki yerini almıştır. Şehrin kurucusu Zähringen'in düküdür. Dük şehri ticari anlamda oldukça ileri bir seviyeye taşımıştır.

1200'lerde Freiburg şehir duvarları içinde oldukça hızlı bir gelişim göstermiştir. Ayrıca bu zamanda yine duvarlarla çevrilmiş banliyöler de şehrin çevresinde oluşmaya başlamıştır. Yirmiden fazla manastır şehrin içine taşınmıştır.

1218'de ölen Zähringen'in son ve çocuksuz dükünden sonra katedralin yönetim gücü altında bir şehirsel gelişim yaşanmaya başlamıştır. Kentin ekonomik açıdan kötü yönetimi ve şehirde aşırı vergilendirmeden dolayı ayaklanma kentlilerce çıkartmıştır. Ancak bu ayaklanma vergi düzenlemesi ile durdurulmuştur. Neredeyse savaş çıkmasına neden olacak bu ayaklanmadan sonra burjuvalar kendi özgürlüklerini hükümdardan yüksek bir ücret karşılığı satın almışlardır.

Freiburg vatandaşlarının kendi aralarındaki kentli bağlıklıkları kuvvetli olmuştur ve kentlilerin çoğunluğu Freiburg'da yaşamıştır. Birçok partili şehirde kendi evlerini inşa ettirmişlerdir. Freiburg ile her zaman iyi ilişkiler kurmuş olan İmparator Maximilian da bu partilerin içinde bulunarak 1498'de yönetimde yer almıştır.

1529'daki kathedralin reformu ile birlikte Basel Freiburg'da bir sığınma yeri kurmuştur. "Basler Hof" olarak bilinen Stürtzelsche Haus bu sığınma yerlerinden biri olmuştur. Hümanist Rotterdam Erasmus'u Basel'den Freiburg'a gelerek "Haus zum Walfisch" olarak bilinen Balinaların Evi olarak tercüme edilebilecek konakta yaşamıştır.

Avusturya-İspanya Savaşı Freiburg'a kadar gelmiştir. Şehir sık sık işgal altına girmiş ve yabancı istilacı askeri bölüklerce bombalanmıştır. İsveç, Wiemar ve Bavyera'lı askeri bölükler Freiburg'u 1663'te işgal etmişlerdir. Şehirdeki en kötü olaylar ise 1677'deki Fransız istilası ile yaşanmıştır.

Yukarı Rhine Vadisi'ne bakıp "Ne müthiş bir bahçe!" diyen Kral XVI. Louis mimarı Vauban'a emir vererek şehrin çeperinde peyzaj düzenlenmeleri yaptırtmıştır. Şehir 1713 ile 1744 arası askeri organizasyonların yapıldığı bir odak noktası olmuştur.

Askerileşme yüzünden Freiburg uzun yıllar gelişememiş ve kendini 18. yy'da iyileştirememiştir. 19. yy'ın ortalarında bir köy gibi kalan kent küçülmüş, yönetim

açısından önemini yitirmiştir. 1770'te kurulan şehir yapılaşma kurumu bu askeri darberlerin kalıntılarını temizlemeye başlamıştır. Askeriyenin aldığı şehrin bu tepelerinde bu tarihren sonra üzüm bağları kurulmaya başlamıştır. Birleşmiş ve demokratik bir Almanya girişimi için 1848'deki Alman Devrimi şehrin duvarlarına kadar dayanmıştır.

20. yy'ın başlaması ile gelişen sanayinin de etkisi ile Freiburg'un bu askeri yönetim sonrası kötüleşen ekonomisi güçlenmeye başlamıştır. İşçilerle beraber şehir nüfusu da artmaya başladı.

1933'te Naziler yönetim gücünü ele geçirdiğinde, Freiburg 100,000 nüfusu ile büyük şehirler arasında yer almaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda şehrin %80'i yıkılmıştır. 27 Kasım 1944'teki hava saldırısı ile 30,000 konutun 9,000'i oturulamaz duruma gelmiştir. 2,000 kişinin öldüğü bu saldırıda şehir merkezinde kalan tek yapı katedral olmuştur.

Savaş sonrası yapılan yıkımın düzeltilmesi ve yeninden inşaa girişimlerinin tipik Avrupa örneklerinden farklı olarak Freiburg başka bir yol izlemiştir. Yıkım ardından hemen yeni anlayışlarla yapılaşma ve ekonomik yönden gelişmek yerine Freiburg eski şehir düzeninde tekrar yeniden yapılaşmayı tercih etmiştir. Şehir merkezinde bir eski kent müzesi yaratmak yerine eski yapıları iyileştirmek ve yenilemenin yanında arada oluşan savaş sonrasındaki yıkım boşluklarını modern ama çevresiyle uyumlu yapılarla tamamlamak gibi bir politika izlemiştir (Url-19).

4.4 Freiburg Vauban Projesi

Baden Württemberg eyaletine bağlı Freiburg şehrinin güneyinde yer alan Vauban eskiden bir Fransız Askeri Kışlası olan 5000 nüfuslu 600 iş gücüne sahip bir yerleşimdir. Vauban projesi 1993 yılında başlayarak 2006 yılı erimi ile tamamlanmıştır. Plan 3 aşamada 38 hektarlık bir alana uygulanmıştır. 2001 yılı başlangıcı ile insanlar buradaki yeni yaşam alanlarına taşınmıştır.

Vauban projesinin asıl amacı iş birlikteliği ve katılım ile ekolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ihtiyaçların sunulabildiği bir kentsel alan inşa etmek olmuştur. Bu imar sürecinde bir çok kaynağı tedarik etmek gerekmiştir. Bu kaynakların şüphesiz en önemlisi burada yaşayacak insanların bu alana çekimi olmuştur. Buraya yerşelecek

insanların sorumluluk sahibi, yaratıcı bir zihniyetle komşuluk ilişkilerini devam ettirerek yaratıcı bir sürdürülebilirlik sağlamak asıl hedef olmuştur.

Vauban'da enerji, trafik ve mobilite, yapı ve katılım, sosyal etkileşim, yeni kamusal alan konseptlerinin başarılı bir biçimde pratiğe geçirildiği savunulmakta. Bu projede uygulanan tekniklerin ve genelde enerji kullanımı ile ilgili veriler şu şekilde bölgenin kendi resmi sitesinde yayınlanmaktadır:

- Proje strüktürü yasal olarak politik, sosyal ve ekonomik aktörlerden en alt halk tabakasından en üst şehir yönetimine kadar herkesi bir araya getirmektedir.
- Bütün evler düşük enerji standartlarına göre (65 kWh/m^2, İsviçre standartları SIA 380/1 benzeri) ve 100 ünite Düşük Enerjili Binalar (15 kWh/m^2) veya Plus Enerjili Evler (kendi tükkettiği enerjiden daha fazlasını üreten evler) olarak inşa edilmiştir. Yakın zamanda 100 ilave Plus Enerji Ev de projeler arasında yer aldığı yazılmaktadır.
- Güneş enerjisi kollektörleri (450 m^2 civarı) ve fotovoltaik paneller (1200 m^2 civarı) ile döşenmiş çatılar bulunmaktadır.
- Trafik ve taşımada özel araç sahipliliğinin azaltılması hesaplanmış. Bölgeye yerleşenlerin %40 bölgeye hizmet veren gelişmiş toplu taşımadan faydalanmayı kabul etmiş. Araç paylaşımı ile yaşam kalitesini yükseltecek girişimler de aynı zamanda bölge sakinleri tarafından tercih edilen bir yöntem halinde geliştirilmiştir. Bu sayede özel araç sahipliliği %35 oranında azaltılmıştır.
- Sokaklar, çocuk oyun bahçeleri ve diğer kamusal alanlar sosyal iletişim ağlarının kurulabileceği mekanlar olarak planlanmıştır.,

Bu projede önemli olarak vurgulanan, projenin katılımcılar sayesinde yürütülmesidir. Kullanıcıların destekerin olması ve kullanıcılara sunulan imtiyazlar, ulaşım iyileştirilmesi ve kullacı grubunun plan aşamasına da müdahalesi gibi, bölgenin çekim gücünü artırmaktadır.

Freiburg şehri Federal Otoritelerden burayı 20,000,000 Euro karşılığı satın almıştır. Bütün Vauban planları ve kalkınmasından da Freiburg sorumludur. Proje başlarken benimsenmiş "Planlarken Öğrenme" ideolojisi ile 1995 yılından itibaren

Freiburgluların da açık olarak sürece dahil edilip fikirlerinin alınması için resmi bir forum olan "Forum Vauban e.V." oluşturulmuştur. Bu sayede katılımcı kitlesi genişletilmiştir.

Şekil 4.13 : Freiburg-Vauban Yerleşim Planı (Url-13).

4.4.1 Projenin ana hedefleri

- Konut ve iş alanları arası denge,
- Sosyal statü grupları arası denge,
- Alanı küçük parçalara ayırarak özel bina sahiplerine öncelik verilmesi,
- Gelecekteki konut sahiplerinin entegrasyonu,
- Çevredeki 60 yıl ve üzeri yaştaki ağaçların korunması ve çevredeki yaşam alanına özen gösterilmesi,
- Yayaya, bisikletliye ve toplu taşımayı kullananlara öncelik vermek,
- Kapsamlı ekolojik bina malzemeleri ve solar enerji sisteminin kullanımı,
- Bölge merkezli ticaret alanları ve birimleri,
- İlköğretim ve anaokulu bulundurması,
- Kamusal yeşil alanlar,
- Kültürel aktivitelerle komşuluk ilişkilerinin iyileştirilmesi,
- Bina tasarımlarında çeşitlilik,
- Aile ve çocuk duyarlı çevre,

Bütün bu projelerin yürütülmesi safhasında workshoplar, Freiburg ve diğer illerden katılımcılar, özel girişimcilerin desteği ve bir çok ticare amaç gütmeyen kamu kuruluşları ve derneklerini sunmuştur.

4.4.2 Proje koordinasyon yapısı

Vauban'ın oluşturulmasında üç ana aktör yer almakta:

- Ana yönetim kurulu ve yerel otorite ilişkilerini sağlayan "Projektgruppe Vauban" (Vauban Proje Grubu),
- Siyasi bir oluşum olan ve Şehir Meclis Komitesi'ni teşkil eden, Forum Vauban başta olmak üzere gündeme gelen sorun ve önerileri çözmek için kurulu "Gemeinderätliche AG",
- Hemşeriler, yasal katılımcı ve söz sahbi olarak "Forum Vauban" üyeleri.

4.4.2 Finansal veriler

Vauban gelişmekte olan bölgelere statüsünde 85,000,000 Dolar bütçe ile kuruldu. Bu bütçenin bir kısmı ile alan yarma doldurma işlemleri ve arazi düzenlemeleri yapılmış daha sonra inşata başlanmıştır. Bütçe kaynaklarının 5,000,000 Dolar'ı Baden-Württemberg eyaletinin vergilerinden karşılanmaktadır. Bir kısmı ise Avrupa Birliği Yaşam Programı'ından (European Union Life-programme, 700,000 Dolar, 1997-1999) karşılanmıştır.

Diğer bir kısmı Alman Çevre Kurumu (Deutsche Bundesstiftung Umwelt, 200,000 Dolar, 1996.2002) ve diğer enstitütler tarafından karşılanmış. Projenin satışı ile gelen gelirlerle de geri ödemeler sağlanmaktadır. Proje üyelerinin yıllık gelirlerinden 10,000 Dolar girdi sağlanıyor. Ayrıca özendirmek için bu alandaki mülk grubu sahiplerine bazı oranlarda vergi indirimleri de sunulmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Almanya Avrupa'da yapı endüstrisinde edinmiş olduğu kariyeri ile bugün dünya çapında da yeni girişimlerde bulunmaktadır. Fakat bu projelere Almanya ülke sınırları içerisinde baktığımızda görülen genel bir yaklaşım, mevcut alanların yeninden düzenlenmesi ile oluşturulan yenilenmiş, bazen fonksiyon değiştirmiş bazen restore edilmiş kullanımlar görülmekte. Ülke politikalarının titizlikle ve ciddi bir yasama ile malzeme kullanımı ve çevresiyle uyum, yenilikçi proje desteği mimari anlamda güçlü bir sokak dokusu ve yapılaşma sergiliyor. Ülkenin sahip olduğu toplu taşım olanaklarından raylı sistemler ve verimli çalışması ile ülkede genel olarak banliyöleşme görülmektedir. Her banliyö kendi içinde günlük ve günübirlik tesislerini bulundurmaktadır.

Geleneksel şehircilik anlayışıyla savaş öncesi yapılaşmalarda göze çarpan kamusal alan anlayışı, merkezlerdeki büyük parklar ve festival alanlarını oluştururken, yeni çağdaş ve sürdürülebilir kent anlayışında bu daha çok parçalanmış ve şehrin içine yedirilmiş olarak planlara yansımakta. Kamusal alanı her türlü hiyerarşiden sosyal ağ kurma mekanları olarak baktığımızda çağdaş kent anlayışında cadde üzerindeki otobüs durakları, çocuk oyun alanları, gastronomi, kültür merkezleri ve diğer fonksiyonların birbiri ile bir lineer ilişki içerisinde olduğu gözlemlenmektedir. Çağdaş kent anlayışında kürelsel bir sorun olan kıt kaynakların yönetimi ile minimum enerji maksimum fayda prensipleri ile daha dar alanlarda daha yoğun yapılar yapılarak kentsel yayılmanın önüne geçilmek isteniyor.

Bir diğer yaklaşım olan, Freiburg Vauban yerleşkesinde de görüldüğü gibi, kendi içinde konut anlamında çözümlenmeye çalışılmış ekolojik açıdan çevreye duyarlı ve sürdürülebilir bir yaşam standartının yaşanabilirlik çerçevesinde sunulduğu savunulan kentler oluşmaktadır. Enerji verimliliğine baktığımızda bu yeni yapılaşmaların oldukça verimli olduğu ilk etapta göze çarpmaktadır; fakat yine bu yerleşimlerin şehirden uzak olması, her nekadar ulaşım sorunu olmasa da, yeni alanlar işgal etmesi ve kıt kaynak olan toprağın hem kent merkezlerinde hem

çeperlerinde işgali söz konusudur. Fresco belki de yeni şehirlere yönelmemiz mevcutun dışındaki yerlerde yeni şehirler kurmamızdan bahsederken aslında bunlar yapılmış ve yapılmaktadır. Sürdürülebilirlik ele alındığında sadece son kullanımın değil bütün bir sürecin incelenmesi gerekliliğini sürdürülebilirliğin anlamında barındırması gerektiği daha önce vurgulanmıştır. Yeni gelişmelerin ekolojik açıdan mevcuttan çok daha iyi olduğu şüphesizdir. Burada buna ters düşecek bir yaklaşımsa kentlerin bu yaklaşımla mı yoksa daha katı ve yeni anlayış ve yaşam tarzları benimsenmiş bir formla mı şekillendirmemiz gerekliliği akla gelmektedir; çünkü bir süre sonra bu kullandığımız yapı kaynakalarımız da tükenecektir. Enerji ve karbon salınımı başlıca sorunlarımız olmasına karşın gelecekte bizi bekleyen diğer kaynakların tükenmesi sorunlarının olacağı da bellidir.

Bu yeni yapılaşmalarda kamusal alanlar incelendiğinde aslında eski kent dokusundan çok daha farklı bir kamusal alan anlayışı görülmektedir. Bir çok kamusal alan ihityacı parklar haricinde bu yapılaşma bloğunda düşünülmüştür. Bu hem günümüz sürdürülebilir olarak adlandırılan ekoşehirler de hem de ütopik şehir anlayışında bu şekilde göze çarpmaktadır. Klasik dönemde görülen bireyin kendini gösterebileceği ve özelliklerini sergileyebileceği ve bunu yaparken sınırlarına girilmeden diğer insanlar, hem yabancı hem kentli, tarafından rahatsız edilmeden izlenebileceği, görünmez sınırların çizildiği alanlar yeni anlayışlarda pek bulunmamaktadır. Vauban örneğinde olduğu gibi kent sorunlarının bir internet platformunda çözümlenmesi ve katılımcı ruhu ile paylaşım kamusallık kriterlerinin hepsini karşılamamaktadır.

Bir yüzyüze sosyalleşme alanı olan açık alanlar, geniş çok fonksiyonlu kent meydanlarının yerini daha kullanım aralığı kısıtlanmış daha dar meydanlara dönüştürmektedir. Hatta birçok aktivite kapalı alanlarda çözümlenmiştir. Günümüzde meydanların bir çok yerini alan alışveriş merkezleri ve bunların içinde ve çevresindeki ufak kamusal alanlar çeşitlilik arz etmeyecek niteliktedir. Bunların örnekleri hem İstanbul'da büyük forum olarak nitelendirilen alışveriş merkezleri ve çevresinde hem de Avrupa'daki yine küresel ölçekte yarışan büyük ticari merkezlerin çevresindeki kamusal alan düzenlemelerinde gözlemlenmektedir.

Tarihte tekrarlayan kamusal alan sorunları Antik Çağ'dan günümüze bizim kamusal alanlarda karşılaştığımız belli başlı sorunları birer bakılması gereken kriter (Çizelge 4.1) haline getirmemizi gerektirmektedir. Sürdürülebilir bir kamusal alanın yanında

aynı zamanda yaşanabilir kamusal mekanlar tasarlamanın gerekliliği bu deneyimlerce sabitlenmektedir.

Stuttgart'taki kamusal mekan gelişimi ile Freiburg Vauban bölgesindeki kamusal alan gelişimleri biçimsel olarak birbirinin benzeri görülmektedirler. Freiburg şehrinin savaş sonrası kentsel yenileme ve gelişim politikalarının eski kent modeline göre yeniden yapılaşması ile Vauban bölgesinin yapılaşmasının farkı görülmemektedir. Kentsel tasarım ölçeğinde bu tekrarlar ve benzeşmeler monoton bir kamusal mekan örgüsü sergilemektedir.

KAYNAKLAR

Ben-Joseph, E., 2005, The Code of The City: Standarts and The Hidden Language of Place Making, MIT Press, Cambridge.

Bentley, I., 1999, Urban Transformations: Power, People and Urban Design, London, Routledge.

Broadbent, G., 1990, Emerging Concepts of Urban Space Design, Van Nostrand Reinhold, New York.

Carmona, M., Magalhaes, C., Hammond, L., 2008, Public Space, The Management Dimension, Routledge, New York.

Carr, S., M. Francis, L.G. Rivlin and A.M. Stone, 1992, Public Space, Cambridge University Press, Cambridge.

Gevorkian, P., 2006, Sustainable Energy Systems in Architectural Design, McGraw-Hill, New York.

Dobereiner, D., 2007, The End of Street: Sustainable Growth Within Natural Limits, Black Rose Books, Montreal, Canada.

Fresco, J., 2007, Designing Future, The Venus Project Inc. Florida, from http://www.thevenusproject.com

Gaziulusoy A. İ., 2009 S*ürdürülebilir Gelecekler İçin Sistem İnnovasyonu*, Seminer, İTÜ Taşkışla, 24.11.2009.

Girardet, H., 2008, Cities People Planet: Urban Development and Climate Change, John Wiley & Sons Ltd., West Sussex, England.

Greed, C., 1996, Investigating Town Planning, Longman, Essex.

Hall, E.T., 1966, The Hidden Dimension: Man's Use of Space in Public and Private, Doubleday and Co., New York.

Harvey, D., 2000, Sapces of Hope, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, California.

Hebermas, J., 2008, Strukturwandel der Öffentlichkeit, Books on Demand GmbH, Norderstedt, Germany.

Islakolu P. M., 2006, *Minimalizm Kavramı ve Mimarlıkta Minimalist Yaklaşımlar*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Jacobs, J., 1961 [1984], The Death and Life of Great American Cities: The Failure of Modern Town Planning, Pregrine Books, London.

Judelson, J., 2009, Green Building Trends, Island Press, Washington DC.

Klug, A., Negt, O., 1990, Öffentlichkeit und Erfahrung. Zur Organisationsanalyse von bürgerlicher und proletarischer Öffentlichkeit, Suhrkamp Verlag KG, Berlin, Germany

Kolb, D., 2008, Sprawling Places, University of Georgia Press, Athens.

Lang, J., 2005, Urban Design: A Typology of Procedures and Products, Architectural Press, Oxford.

Lefebvre, H., 1991, The Production of Space, Basil Blackwell, London.

Levitas, G., 1978, Antropology and Sociology of Streets, MIT Press, Cambridge.

Lofland, Lyn H., 1998**,** The Public Realm, Exploring City's Quintessential Social Territory, Walter de Gruyter, Inc., New York.

Madanipour, A., 2003, Public and Private Spaces of the City, London, Routledge.

Mitchell, W.J., 1995. City of Bits, The MIT Press, London.

Mumford, L., 1961, The City in History: It's Origins, It's Transformation and It's Prospects, Harcourt Brace Jovanovich, New York.

Müller, K.F., 2007, Design on the Public -The Private Lives of New York's Public Spaces, Minneasota University Press, Minneapolis.

Pfaff, K., 1981, Geschichte der Stadt Stadt Stuttgart, 2. Teile,, Repr. Frankfurt a. M.

Pirenne, H., 2000, City Origins, in R.T. LeGates and F. Stout (eds) The City Reader, (2nd edn), Routledge, London.

Podrecca, B., 2004, Offene Raeume/Public Spaces, Springer-Verlag, Viyana, Avusturya.

Register, R., 2006, Rebuilding Cities in Balance with Nature, New Society Publishers, Canada.

Rogers R. and Power A., 2000, Cities for a Small Country, Faber and Faber Ltd., London.

Sane, P., 2008, Experiental Shaping of Public Space during Pilgramage, Reha GmbH, Saarbrüken, Germany.

Sennett, R., 1977, The Fall of Public Man, London, Faber & Faber.

Sennett, R., 1990, The Conscience of the Eye: The Deisgn and Social Life of Cities, Alfred Knopf, New York.

Shirvani, H., 1985, The Urban Design Process, Van Nostrand Reinhold Company, New York.

Soygeniş S., 2009, Mimarlık Düşünmek Düşlemek, Yem, İstanbul.

Tancik, R., 1986, Finding Lost Space: Theories of Urban Design,Van Nostrand Reinhold, New York.

Url-1 <*http://www.usgbc.org/>,* alındığı tarih 05.02.2010.

Url-2 <*http://www.arkitera.com/h21487-kamusal-alan-nedir-kamusal-mekan-nedir.html>,* Zeynep GÜNEY, 25.10.2007.

Url-3 <*http://www.epa.gov/sustainability/basicinfo.htm>,* alındığı tarih 17.02.2010.

Url-4 <*htttp://www.350.org*>, alındığı tarih 15.03.2010.

Url-5 <*http://www.co2now.org*>, alındığı tarih 18.03.2010.

Url-6 <*http://O2turkiye.ning.com*>, alındığı tarih 05.01.2010.

Url-7 <*http://www.youngcities.org*>, alındığı tarih 21.04.2010.

Url-8 <*http://www.future-megacities.de*>, alındığı tarih 26.05.2010.

Url-9 <*http://www.ecocitybuilders.org/*>, alındığı tarih 25.10.2010.

Url-10 <*http://www.usgbc.org/DisplayPage.aspx?CMSPageID=51*>, alındığı tarih 10.07.2010.

Url-11 <*http://www.dgnb.de*>, alındığı tarih 03.03.2010.

Url-12 <*http://www.stuttgart-geschichte.de*>, alındığı tarih 18.08.2010.

Url-13 <*http://www.vauban.de*>, alındığı tarih 12.02.2010.

Url-14 <*http://www.forum-vauban*>, alındığı tarih 12.02.2010.

Url-15 <*http://www.zeitgeistmovement.com*>, alındığı tarih 10.11.2010.

Url-16 <*http://www.thevenusporject.com*>, alındığı tarih 11.11.2010.

Url-17 <*http://www.ecocitybuilders.org*>, alındığı tarih 15.11.2010.

Url-18 <*http://www.flickr.com*>, alındığı tarih 23.04.2005.

Url-19 <*http://www.breeam.org*>, alındığı tarih 28.03.2011.

Url-19 <*http://www.neurolabor.de*>, alındığı tarih 28.03.2011.

Webb, M., 1990, The City Square, Thames and Hudson, London.

Yıldırım, A., 2007, *İstanbul'da Yayalaştırma Projelerinin Farklı Kullanıcı Grupları Üzerinde Yarattığı Etkilerin Karşılaştırmalı Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Cem AYIK

Doğum Yeri ve Tarihi: Boğazlıyan 11.06.1984

Adres: Atatürk M. Cumhuriyet C. No: 45/2 Ortaca/Muğla

Lisans Üniversite: Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama